

EUROOPA ELU

«Lend uute aasta».

G. v. Finelli joonistus.

Tartus, Lai t. 27-a
Kõnetraat 4-28 ja 4-29

Tartus, Lai t. 27-a
Kõnetraat 4-28 ja 4-29

Võrdlemisi väikselt ja vagusalt algas «Sõnavara» oma tegevust 1921. a. sügisel. Aasta jooksul on ettevõtte lahkete sõprade toetusel sedavõrd laienu-
nud, et paljud ettesead ülesannetest enam-vähem teostet on, mõned küll
veel teostamisel. Nendest hädapärastest kultuurtarvetest, mille täitmisele
«Sõnavara» asunud, oleks nimetamisväärilisemad:

1. «**Sõnavara keskladu**» on täielikum Eesti raamatuladu saa-
davaloleva kirjanduse leidmise ker-
gendamiseks.
2. «**Väljamaa osakond**» – normaal kasuga väljamaa raa-
matute müügikoht, seniste 100 – 1000
protsentide asemel.
3. «**Eesti alaline raamatunäitus**», milline meil seni
täitsa puudunud.
4. «**Sõnavara kirjastus**» annab välja esialgu muu seas: «Riigi-
ja rahaasutuste kohused meie
praeguse raamatu vastu» – «Raamat – kultuuritegurina», –
«Viimane raamat». (Viimane neist on huvitavaks tuleviku pildiks).
Ja palju teisi.
5. «**Sõnavara juht**» saadavalolevate paremate raamatute telli-
misnimekiri, mille iärele meil kisendav
puudus valitses.
6. «**Sõnavara side**» – propaganda osakonnana liikudes igal-
pool, igal viisil rahva hulgas arusaamist
ja tarvidust trükit sõnavara vastu ajakohaste abinõudega lõstes; Eesti
olude kohaselt väljatöötet «Sõnavara» kartograafsüsteem ühenduses
vastava informatsiooni-, näitus- ja müügikorraldustega jne.

Kultuurita ei oleks Eestit, maha jäädes teistest –
kaotame kõik, raamat on kultuuri pääteguriks, töö-
sistele püüetele sellel allal – vastavat tähelpanu!

«**Sõnavara**».

KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI

„KASVATUS“

ilmub Eesti Õpetajate Liidu väljaandel kord kuus (pääle kahe suvekuu), iga nummer suure kahe trükipoogna suuruses (32 lhk).

„KASVATUSES“ ilmuvad kirjutused **Kasvatuse- ning hingeteaduslistest** kui ka **Koolikorralduslistest** küsimustest, teated koolielu tähtsamaist sündmustest, **Kooliuuenduslistest liikumisest** kodu- ning välismaal, ülevaated koolitööst, koolikirjandusliste toodete arvustused ja teated õpetajate organisatsioonide tegevusest.

Organiseeritud õpetajaskonna häälekandjana loeb „KASVATUS“ omaks ülesandeks meie kooli ja tema õpetajaskonna huvide kaitsmist, selgitades küsimusi kooli korraldamise ning juhtimise ja kutsehuvide alalt.

Meie ainukest kasvatusteadlist ajakirja peaks lugema iga haritud kodanik, kellel on tähtis meie rahva hariduseline edu, eriti aga **iga õpetaja, kes tahab seista oma kutse kõrgusel.**

„Kasvatuse“ kaastöölisteks on meie silmapaistvamad kooli- ja haridustegelased, õpetajad, kooli- ning haridusnõunikud, kooliarstid j. m. Pääle kodumaa kaastööliste on meil korda läinud „Kasvatuse“ kaastöölisteks võita ka tähtsamaid välismaa kasvatusteadlasi, nagu:

Berliini keskkõppeinstituudi osak. juhataja **V. Schoenichen**,
Leipzigis seminaari õpetaja **O. Scheibner**,
Berliini õpetaja **P. Vert**,
Leipzigis õppenõunik **G. Stiehler**,
Friedebergi seminaari õpetaja **Dr. V. Stuhlfath** j. t.

Pääle Saksamaa pedagoogide on kaastöö saamise sihis ühendusse astunud Inglise, Ameerika, Prantsuse, Rootsi ja rajariikide kooli- ja haridustegelastega.

„Kasvatuse“ tellimishind:

aastas	500 marka
poolaastas	250 „
veerandaastas	125 „
üksiknummer	50 „

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid. Üksiknumbrid saadaval igas paremas raamatukaupluses.

Endiste aastakäikude hind (kerges köites): 1919 a. — 120 marka, 1920 a. — 350 marka, 1921 a. — 450 marka, 1922 a. — 450 marka.

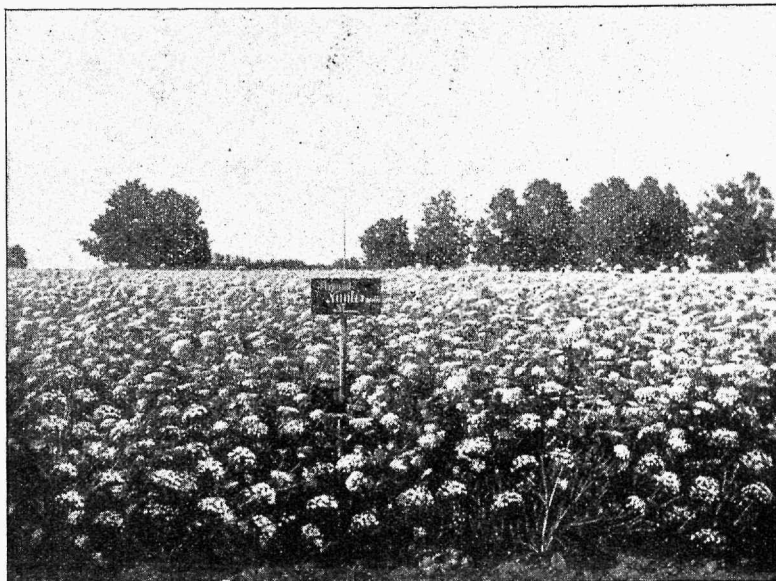
Kuulutuste hinnad: terve lehekülge — 2000 marka, 1/2 lehekülge — 1000, 1/4 lehekülge — 500, 1/8 lehekülge — 250 marka. Õpetajate valimiste ja kohaotsimiste kuulutused 1/8 lehekülge suuruses 200 marka. Mitmekordselt kuulutajaile hinnaalandus.

„KASVATUSE“ toimetuse ja talituse.

Adress: TALLINNAS, Gogoli puistee 4, Lastekaitse ühingu ruumes.

Hästiidanevat sordipuhast aia-, juurvilja-, lille-, ristikheina- ja kõrsheinaseemet oma- ja väljamaa seemnekasvatustest soovitab:

△
 Osa-
 konnad
 igas
 linnas

△
 Osa-
 konnad
 igas
 linnas

Tallinn, „Estonia“ teatrimajas
 Telef. nr. 860

Esti Seemnevilja Ühisus

Tallinn, „Estonia“ teatrimajas
 Telef. nr. 860

Tartumaa Kinnituse Selts

TARTUS, Lihaturg nr. 7, telefon 3-44

Asutatud 1920. aastal

Tulekinnitus

Elukinnitus

Rahekinnitus

Põhikapitaal Mk. 4 000 000

Tagavarad üle „ 3 000 000

Madal kinnitusemaks. Edasikinnitus väljamaal. Agendid linnades ja maal.
Juhatus.

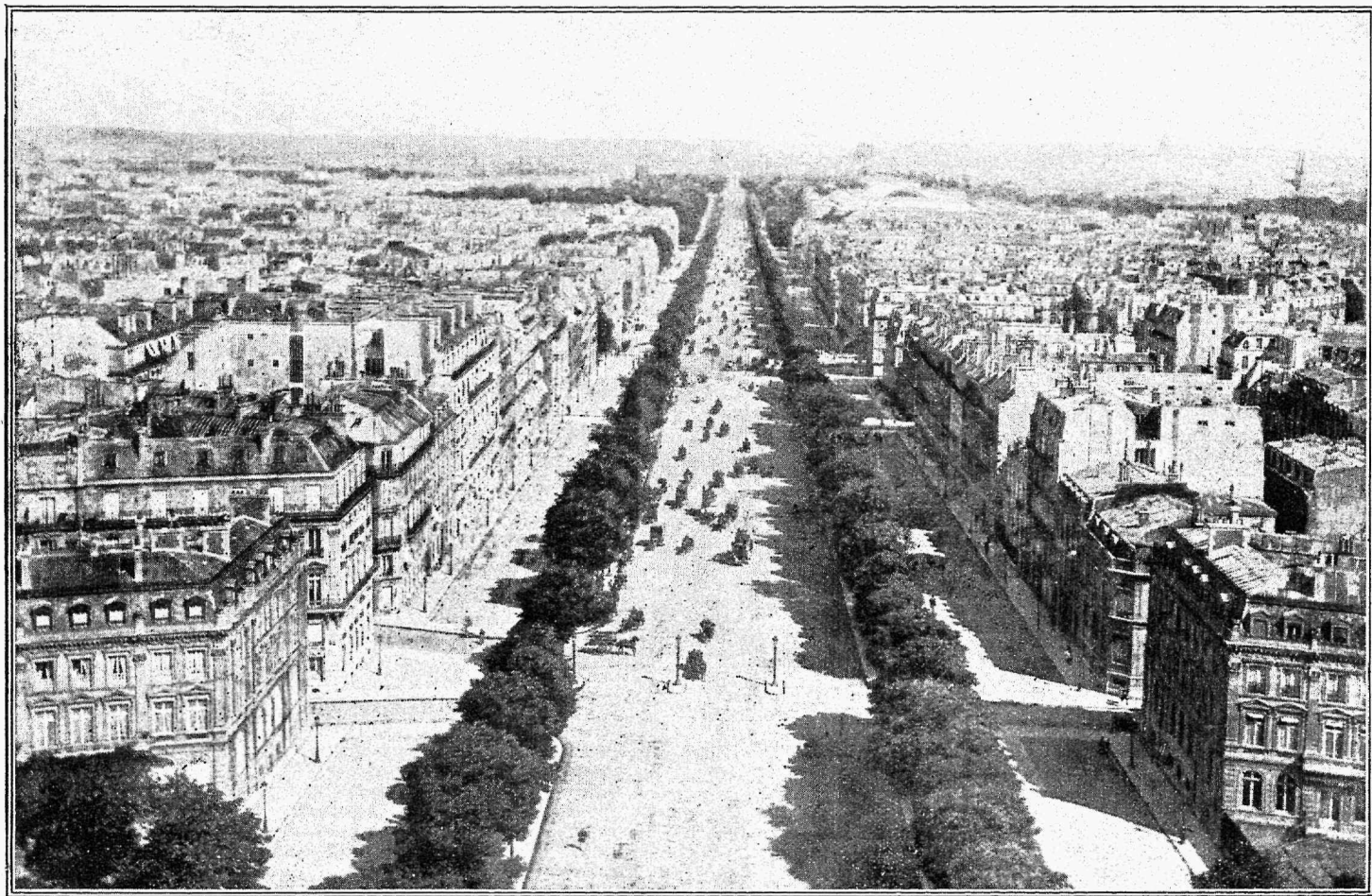
EUROOPA ELU

EESTI KUUKIRI ESTNISCHE MONATSSCHRIFT
REVUE ESTHONIENNE

NUMMER 2

BERLIINIS JAANUARIL

AAST. 1923

Pariis.

Tee Élysée väljale.

PARIISI KIRI

«Euroopa Elu» Pariisi kirjasatjalt.

Kui keegi, kes kunagi Pariisis pole käinud ehk siin vähe viibinud, nüüd siia sõidaks, kesklinna jaod läbi kõnniks, restoraaidesse, kinodesse ja teatritesse astuks, iseäranis kui see oleks juhtunud mõned nädalad tagasi püha Katariina, kõigi vanatüdrukute kaitsjate päeval, kus kõik kontorid kinni ja tüdrukute salgad bulvaaridel, suudlushimulistest noormeestest jälgitud, ise mehi uulitsal peatasid, et neilt suudlust saada, — kui keegi seda kõike esimest korda Pariisi tülles üle oleks elanud, siis oleks ta kindlasti tunnud, et ta on ilmalinnade ilmalinnas, linnas, mis ühelegi teisele ei sarnane, mis kujunenud oma elanikkude vaimust ja viisidest, nende pariislaste hingest, kes vähemalt poolevõrdselt kogu Pariisi elanikkude arvust ise mitmesugustest Prantsusmaa departamentidest siia on asunud, kuid siin ometi moodustavad midagi täiesti iseäralist ja erilist kõigi prantslaste seas üldse.

See esialgne mulje oleks teatud määral ka tõele vastanud. Kuid siiski oleks iga Pariisi vana elanik ta kohta natuke irooniliseks saanud. Sest Pariisi ei ole tänapäev enam ammu see, mis ta enne sõda oli, ja see paistab igaühele kohe silma, kes teda kaua ja hästi tunneb.

Pariisi sisemine elu on tuhmunud, ühelt poolt, — teiselt poolt on ta välisedki jooned tuntuvalt muutunud. Nii see kui ka teine oleneb rahalise omadustega põhjustest. Sõda

mõjus ruineerivalt iseäranis jõukatesse klassidesse, sundides neid tugevasti igas suhtes kokku hoidma; uute rikaste kihid, kellele sõda, nagu igal maal, oli jõukushallikaks, ei uskunud peatsesse sõja lõppu, andsid palju välja ja löid kergesti teenitud varanduse pea läbi. Vähemalt on nendeski paljud läbipõlenud, ja kui sõda lõppes, elu aga kallinemist jatkas, muutus kõigi elanikkude seisukord üsna raskeks. Endiseid sissetulekuid praeguste hindade juures ei jätke, töötasu ei vasta elukallidusele, äriasjus on seisak, kuna kogu ilma läbikäimine igasuguste kaitsevõrkude, enneolemata tollide ja keelude süsteemiga raskendatud ja sellepärast väljavedu raske, sissevedu aga kallis. Prantsusmaal, näituseks, ei jätke oma leiba, ja puudujääki on tarvis sisse vedada. Kuid frangi langemine teeb selle võimatuks, kui tahetakse leivahinna kerkimist ära hoida. Sellepärast otsustati esialgu jälle sõja-aegset leiba valmistama hakata. Pärast hakati aga kartma seda muljet, mis «sõjaleival» pärast nelja-aastast rahu valijate päale oleks, ja nüüd teeb ajakirjandus suurt kihutustööd «kokkuhoidlikule leivatartvitamisele», mis muidugi jälle ainult kompromiss on ja põhjalikke tagajärgi anda ei või.

See näitus on iseloomulik kõigi Prantsusmaa majanduselu alade kohta. Ilusaid seadusprojekte, näituseks odavatest elumajadest ja külade elektrifitseerimisest, on palju, kuid nad on nii kokku seatud ja niisuguseid tingimusi täis, et jäävad ainult surnud kirjatäheks. Omavalitsustel pole

*Eesti saadik Pariisis
K. R. PUSTA
ja tema abikaasa
PROUA ULRIKE PUSTA*

Hra K. R. Pusta on Eesti iseseisvusest alates Eesti esitamises Läänes suurt osa mänginud: kõigil paljudel konverentsidel, kus Eestil tuli üles astuda, on ta Eesti huvisid alati mõjurikkalt osanud kaitsta ja esile tuua. Sääli juures on hra

Pusta kaugel seisnud kodumaa parteilistest võitlustest ja ennast neisse segamata ainult oma otsekohest tööd teinud. Sarnased riigimehed on Eestis haruldased ja neid peab hinnata oskama.

raha, ja isegi poole tarvismineva kapitaali puudumisel, mida seadusprojektides nõutakse, on neil võimata valitsuselt ettenähtud abi saada. Need nõudmised on aga sellepärast seadusprojektidesse sisse võetud, et ka valitsusel enesel kõigi riigitarvete jaoks raha ei ole, kuna riigivõlg päevast päeva kasvab ja pea viiesaja milljardini tõuseb. Viimane sisemine laen topis järjekordse eelarve-puudujäägi augu kinni. Nüüd lastakse uus välja, võiduloosimistega. Mille järele aga ka see võimalus ära on tarvitatud ja pääle rahapressi või sundusliku laenu teisi puudujääkide katmise abinõusid raske on välja mõelda. Kuid kaks viimastki abinõud on Prantsuse valijale täiesti vastuvõetavad.

Äri, iseäranis puht-Prantsumaa äri toredusajade ajal (ja sellega ka tööstus) on nii keeruliste maksude all, et püsida ei suuda, sest et osijat ei leia. Ainult need ta harud, mis kergestiveetavate ja -peidetavate asjadega tegemist teevad, võivad elutseda, kuna sarnaseid asju kallivaluutalised väljamaalased osta ja salaja tollita välja võivad vedada. Mispärast ka moemajad ja daamide riidekauplused hästi töötavad. Pääle selle töötavad muidugi hästi ka igasugused toiduainete kaupmehed. Kuid kogu äriilm, kogu börs ja juba ammu täielikus halvatuses, mis ainult mõnikord ajuti kunstliku spekulatiivse sädemega elustub. See ärielu külg on juba tihedasti seotud poliitikaga – sisemise ja välisega. Mõlemate hüüdsõnaks on kogu aeg olnud: rahasaamine Saksa- ja Venemaalt. Algusest kuni siamaani otsustas seltskondlik avalik arvamine selle küsimuse elementaarselt lihtsalt: suruda ja välja pressida, mitte midagi arvesse võttes. Ja sellega on seletatav Prantsumaa lepitamatu positsioon mõlemas küsimuses – Saksa ja Vene.

Paris.

Montmartre'i bulvar.

Ometi pole nelja-aastane kogemus päris viljatuks jäänud. Vähehaaval, kuigi väga pikkamisi, on avalik arvamine evolutsioneeruma hakanud ja kodaniku arusaamises on ikka rohkem mõte läbi tungima hakanud, et ehk oleks siiski otstarbekasem Saksa- ja Venemaale võimalust anda majandusliselt

Pariisi panoraama.

natuke paraneda ja kosuda, et nad siis tõesti võimalised oleksid omi võlgu maksma.

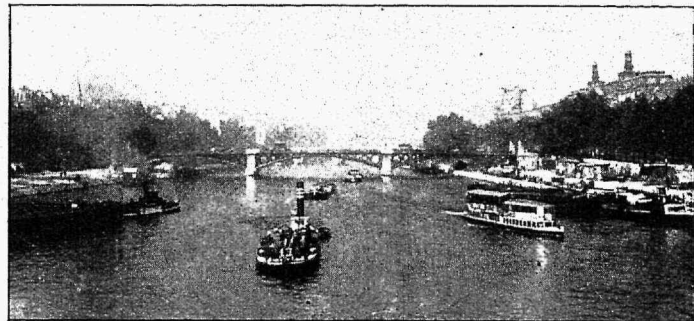
Selle pöördega ongi seletatav Errio sõiduvõimetus Vene- maale ja ta energiline kihutustöö kaubanduslikeks lähikäi- miseks viimasega. See kihutustöö on pääasjalikult puht-poliitiline ja isiklik ja on selleks sihitud, et eelseisvaid valimisi ette valmistada ja talle, Erriole, kohta tulevas kabinetis kindlustada. Sõjakäik on väga energiline ja asjalik ja lehed on alati tust täis, kuigi viimasel ajal huvi Errio vastu maad on annud teistele viimastele poliitilistele sündmustele, nagu näituseks Lausanne'i konferents, mis siin väga närvlikult mõjus ja kohe börse pääl vastu peegeldus. Nähtavasti kardab Prantsusmaa uusi rahvusvahelise iseloomuga sekeldusi, selgesti aru saades, et tal küllalt tegemist on isegi omade koduste, sise- miste asjadega ja et iga uus väline sekeldus talle väga häda- ohtlikuks võib saada. Tõtt öelda, ei ole ta huvid Lähidas Idas niisugused, et nad talle Türgi küsimuse liig keeruliseks teeksid, kuid ta on seotud paratamatusega – hoida alles kas või pääliskaudset ja kindlusefa sidet Inglismaaga, sest lõhe viimasega jätkaks Prantsusmaa täielikult ja lootusetult isoleeritult mannermaale üksi, kusjuures kogu Euroopa ta vastu osalt vaenulik, osalt aga ükskõikne oleks. Sellepärast pidi Prantsusmaa Inglismaale ometi järele andma talle sõbraliku Türgi kahjuks ja nüüd kardab ta selle sammu võimalikke tagajärgi.

Üldine segadus, majandusline ja poliitiline, mõjub ka kogu riigi teistele kultuurilistele aladele.

Kirjandus ja kunst õieti kiratsevad, ilma oma õiget teed teadmata. Iga päev tuleb turule nii suur hulk raamatuid, et neid mõnel teisel maal jatkaks terveks aastaks. Kuid selles hulgas leiad vaevalt alati ühe, mis tähelepanu ära teeniks.

Kui mitte rääkida vanadest ilmakuulsatest kirjanikkudest, nagu Anatole France, kes hiljuti esines uue imeilusa raamatu- ga „Elu õites“ – autobiograafia, kirjutatud tema harilikus maneeris, või Romain Rolland, kes praegu uut Jean Kristofi taolist seeriat on algamas, ning jättes kõrvale autorid ja raamatuid, kellel ja millel hää minek on, kuid kes ja mis väljaspool kirjandust, nagu näituseks Pierre Benoit, kes kord kirjutab mingisuguse „Atlantide“, kord paljastab saladusi „Gigan- tide madalikus“, kelle romaanid kõik följetooniliku bulvaarilise

väärtusega, siis jääb väga vähe autorid järele, kes tõsised, ande- rikkad, väärtuslikud. Nii paljugi ilmub vesipinnale ja neid üli- tatalse üksteise järele, kuigi mitte kaua, sest mood valitseb siin kõikidel aladel ja ta on väga paljunõudlik ja muutlik. Juht mu i võib ta aga ka õigesse kohta sihtida ja seda ära märkida, mis tõesti tähelepanu väärt.

Seine.

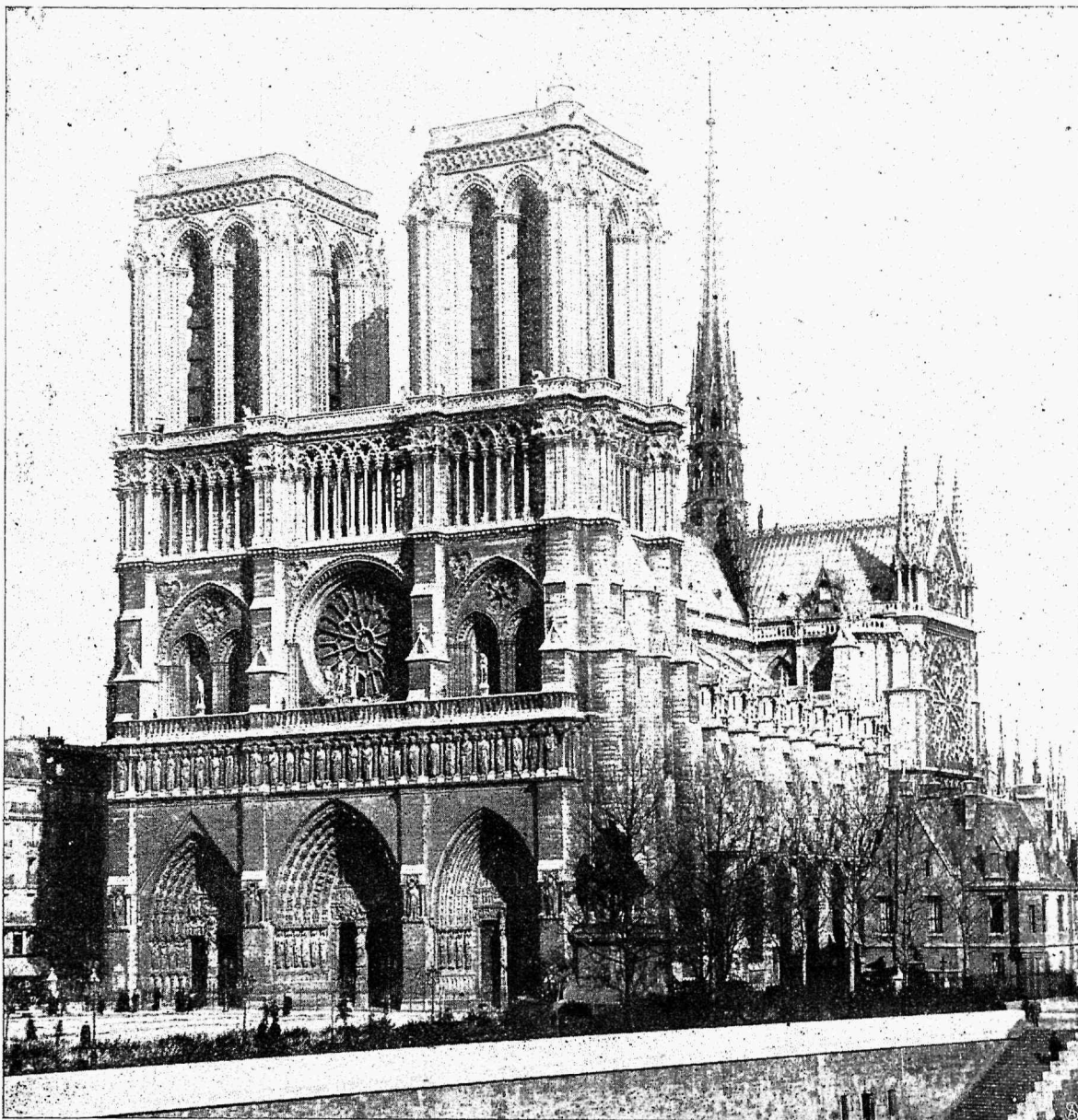
Nii juhtus tänava kahe kirjanikuga: Marcel Proust'iga ja André Gide'iga. Teine neist on ammu tuntud, kuid ainult kirjanduslikkudes ringkondades, esimene aga sai korruga kuul- saks oma mitmevihilise romaaniga „Kaotatud aja otsimistel“, millest ilmunud seitse vihku ja pole teada, kas viimane kirju- tatud, kuna Proust viiekümneaastasena äkki ära suri. See kirjanik on täiesti omalaadiline ja ei sarnane ühelegi teisele prantslasele. Tema populariteet on sellepärast iseäranis imes- tamisvääriline, et ta väga raskelt loetav on, kuna ta keel liig keeruline ja väsitav, mitte kokkukõlas Prantsuse keele ja kirja harilikkude omadustega.

Proust on ühtlasi oludekirjeldaja ja psühholoog. Ta kirjutab kui miniatürist, oma nii sisemistele kui ka välisistele ebaharilikult peentele tähelepanekutele joonekest joonekesse järele juure tikkides. Omas seitsmes vihus kirjeldab ta kindla- piirilist ümbrust, väga rikast ja kultuurilist kodanlust ja ehtsat

vana Prantsuse aristokraatiat. Mõlemaid ringkondi tunneb ta läbi ja läbi ja annab neist haruldaselt õige pildi, harva ette-tuleva tungivusega asjade siseolusse. Kuivõrd ta omades võtetes iseäralik, võib näituseks sellest mõista, et ühe vihu sündmustik on ainult kaks-kolm tundi pikk, mitte rohkem, pühendatud raudi kirjeldusele hertzog de German'i juures. Kuid iga üksikasi pannakse autorilt tähele ja antakse edasi sarnase täpikääluse ja sügavusega ja sarnases tihedas sidemes kõigi teiste nähtustega, et see enam ei ole mingi väike ja tähtsusetu, vaid omandab elava ja täiesti õigustatud huvi. Mis selles romaanis Proust'il teemaks ja algdentsiks, ei ole ilma pikemate vaat-

Sama on ka Prantsuse teater, vaatamata häädest artistidest ja autorite hiilgavast stseenikunsti tundmisest. Juba ammu on Prantsuse teater kerge komöödia raamidesse piiratud, kus tal oma tugev teravmõtlikkus ja peen kujutlus, mis aga kõik ainult sarnasele shaanrile vastavalt iseloomulik ja ainult sarnasele shaanrile vastavaid probleeme puudutab.

Ei puudu muidugi ka puht-dramaafilised katsed, kuid võrreldes eelnimetatud kooliga ei kannata nad võistlust välja. Leidlikkuse poolest huvitav on siin hiljuti ette kantud Henri Bernsteini, Prantsuse lavakunsti parema meistri, näitemäng «Judith», kus autor tundud piibli teemat käsitades kangelist

«Notre Dame de Paris» kirik.

lusteta kerge õelda, kuid paaris sõnas võiks seda järgmiselt kokku võtta: lahkolu kujufletava ja olulise vahel, peitumus, mis paratamatu inimesele, kes elab ühtlasi kujutlustega ja reaaleluga; kujutlusvõime üleolu tõelikkusest, mis esimesest siiski kangem.

Marcel Proust on igatahes väga tähelepanemisvääriline nähtus Prantsuse kirjanduses. Tema kõrval võiks nimetada rea teisi romaniste, kellel oma tugev väärtus. Niisugune on, näituseks, George Duhamel, poeet, modernist, dadaistidele ligidalseisja, kes omakorda mõõdukad futuristid on, põlvenedes Marinettist, kuid Prantsuse ümbermoodustuses – palju mõõdukamad, kui Vene futuristid. Nad on endale kindla seisukoha võitnud ja neil on mitu ajalehte ja shurnaali. Kuid väljapaistvaid talente nende keskel ei ole, ja peab üldse ütleva, et Prantsuse lüürika juba mitu aastat midagi iseäranis silmapaistvat pole annud. Ta on hall ja kaunis ilmetu.

naisterahvana kujutab, kes, armastuses ja kires rahuldamatu, Olofernese juure kui armastusavantüürile läheb ja kes pärast armastusööd Olofernese tapab, kuna ta suurt peitumust tunneb ja ta äkiline kirk pimedaks vihkamiseks muutub.

Väga huvitav ja naljakas on viimane Sacha Guitry näitemäng «Must ja valge», mida alles praegu suure kordamineku ja vaimustatud vastuvõtuga lavastati. Tükk ise on sisuliselt kaunis tühine ja koguni mõttetu, nagu kõik nim. autori tükid, kuid haruldaselt teravalt ja hiilgavalt käsitatud ja isegi dramaafilistel momentidel, nagu Sacha Guitry juures ikka, täis sügavat optimisi ja häätahtlikkust inimeste vastu. Teema on lihtne. Käsitlus aga haruldaselt osav. Ja tüki hiilgav edu seisabki viimases. Sest tüli abielupaari vahel, mehe abielurikumine, mille tagajärjeks naise abielurikumine neegriga, tõmmunahkse sünnitamine ja siis abielupaari leppimine ei paku iseenesest midagi

uut ja huvitavat. Kuid järjestik selles sisuliselt lihtsas loos, tüki toon, tegelaste hingeelu käsiilus kaaluvad algmõtte banaalsuse ja jõhkruuse kaugelt üles ja annavad näitlejatele haruldast fänurikka materjaali. Sacha Guitry, kuulsa näitleja Lucien Guitry poeg, on ise osav näitleja, mängib kõigis omades tükides kaasa ja tunneb hästi näitelavat.

Ta on üldse väga mitmekülgsed annetega inimene, dramaturg, näitleja ja konfereerija ühtlasi, ning on üheks silmapaistvamaks jõuks praeguse Prantsuse teatri elus.

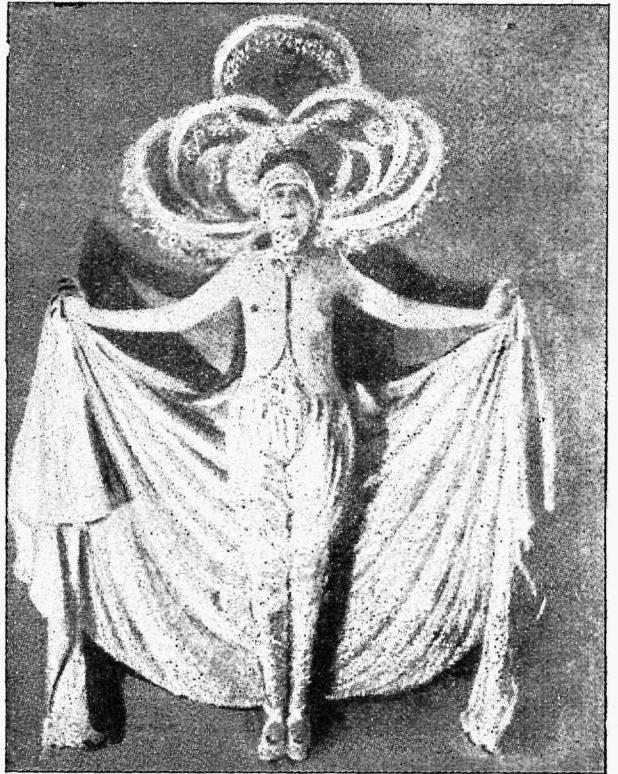
Kas Prantsuse teater aineliselt hästi töötab, on raske ütelda. Piletid on väga kallid, maksud suured ja teatrid on viimaste vastu energiliselt võitlusse astunud. Kuisaalisid siiski igakord täis on, siis tuleb see sellest, et hulga kohti alandatud hindade eest ära müü-

akse, mis seadusest möödaminek on, kuid ilma milleta teatrid nähtavasti püsida ei saa.

Kino õitseb selle eest aga igatahes. Neid on lugemata arv ja nad on alati tungil täis. Kuid peamiselt on edu väljamaa filmidel. Prantsuse omad on nõrgad, mida sellega tuleb seletada, et Prantsuse teater nii Prantsuse näitlejale,

Henri Bernstein.

«OH! QUEL NUI!»

reshissööridele kui ka autorile liig lihasse ja veresse on tunginud, nii et nad mõista ei suuda kino iseäraldusi; kuna aga kinotegevusse on läinud ja ikka lähevad teatritegelased, siis tekib sellest olukord, mis kino sihtidele, püüetele ja iseäraldustele sugugi ei vasta.

Kõige silmapaistvam Prantsuse kinotegelane Lerbie lavastab praegu ümbertehitud Tolstoi «Ülestõusmist». Huvitav, et sama «Ülestõusmist» harjutab praegu ka «Odeon», teine riigiteater, kus enne seda Leonid Andrejevi «Jekaterina Ivanovna» etendusele tuleb, millele järgneb Dostojevski «Idioot». Vene teater

MME. SIMONE

«Judithi» osas Théâtre du Gymnase's.

«OH! QUEL NUI!»

Kostüümid samanimelisest revue'st teatris AU CONCERT MAYOL.

Vaade kuulsa Eiffeli torni kolmandalt gallerielt Pariisi.

esinemised «Suure Ooperi» määratud ruumid viimase platsini täis tõmbavad. Mis puutub Sügisesse Salongi, mida ma meeliga pikemalt ei puudutanud, siis on sääl nagu ikka tuhanded pildid ja skulptuurid üles seatud, kuid mulje neist on kõige igavam ja rõhuvam.

Selle kõrval peab aga tähendama, et olemas on terve rida noori kunstnikke, kes tõsiselt tööd teevad, uusi otsimisi täis on ja kahtlemata palju huvitust pakuvad, peaaesjalikult dekoratiivse ja illustreeriva kunsti alal, mida seni siin peaaegu ei olnudki.

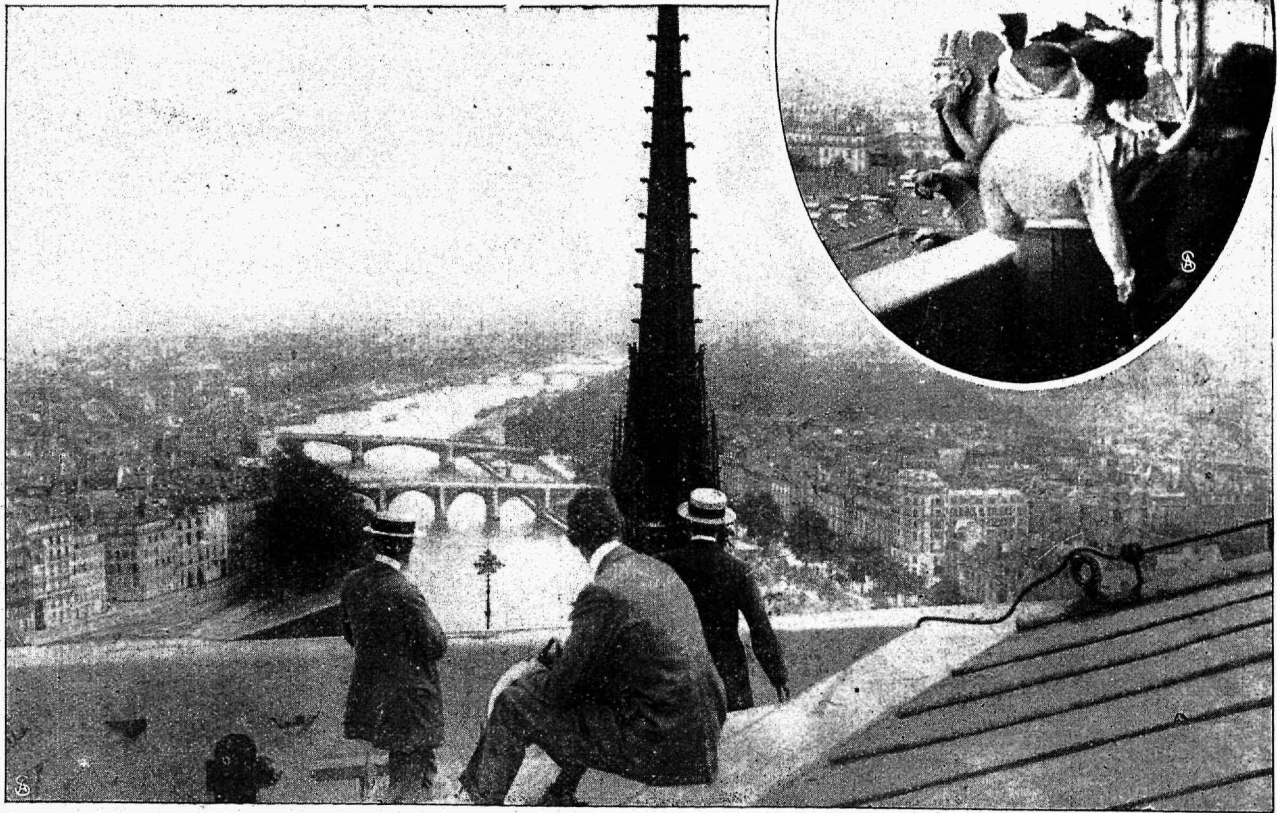
Ilustuskunsti kuuluvad õieti ka kõik Pariisi moeteosed, iseäranis, mis puutub naiste moedesse, nagu mustritesse, väljaõmmelustesse, riidesortide loomisse, mille päälle kulutatakse palju maitset ja teravmõtlikkust, nii et lihtsast materiaalist saabub haruldaselt peeneid ja toreid asju. Pariisi maitset ja leidlikkust on selgi alal see üle ilma tuntud omapärane ja originaalsus, mis võõrast võistlust ei karda ja Pariisi moe teeb tooniandvaks igal pool.

Pariisi vaateakengi on omamoodi kunstiteos, mis kunagi silma ei haava, vaid

ning Vene kunst on praegu Pariisis moes, nagu kõigis õhtumaa tsentrumides nüüd avaldub «tung idasse» (Berliinis on see juba jahtumas. Toim. täh.). Vene teatri «Nahkhiire» etendusi võeti siin vastu kui mõnd teatri ilmutust, peaaesjalikult küll dekoratsioonide ja kostüümide pärast, mis Vene kunstnik Sudeikini töö. Samuti on lugu ka muusikas, kus ühtki kontserti ilma Vene kompositsioonideta ei lähe ja kus Kussevitski

All ja paremal:

Vaade Notre Dame de Paris kiriku tornilt ja gallerielt.

Pariisi vaated.

« Siin, mesdames, üks Pariisi plaan! »

inimeste ja asjaolude väljanaanmine ja sentimentaalne romanss, kui just ka armastust välja ei naerda, kus juures armastust, mõistagi, käsitatakse ikka ainult füüsiliselt. Nii poliitikas kui ka armastuses ei karda Montmartre'i kupletist kõige otsekoheisemaid ja jõhkramaid sõnu, kõike ta oma ja õige nimega nimetades, kuid kunagi ei haava see kedagi, sest et esiteks sellega siin harjutud ollakse, teiseks laseb Prantsuse keel mõndagi öelda, ilma et oma piiri ja maitset kaotaks isegi kõige keelatavamas asjas.

Üldse on sarnastelaadilistes Pariisi asutustes käsitatav ikka terav, kuid häätahlik pilge ja sentimentalism, kuna viimane vastolus olles esimesega teda täiendab ja koos sünnitab selle vana Pariisi rahvaliku joone, nagu

---

Paremal:

Reisijuhti uurimas.

*

All:

Eiffeli torni juures.

---

mis kord hiilgav, kord naljakas, kord mõlemad kokku, ikka tõmbab oma ette kubi-seva publikumi. Nüüd, pühade ümber, on aknad määratutes kaubamajades, mis terved linnajaod oma alla võtavad, pääsjalikult laste mänguasjadega täidetud, nii et see on pärsi laste paradiis. Akendel on ülesseatud terved stseenid, tihti liikuvate kujudega, sees aga, näitelavadel, läheb laste divertissment.

Päeva, kella kolmest kuueni, on neist rahvarikkastest kohtadest raske läbi pääseda.

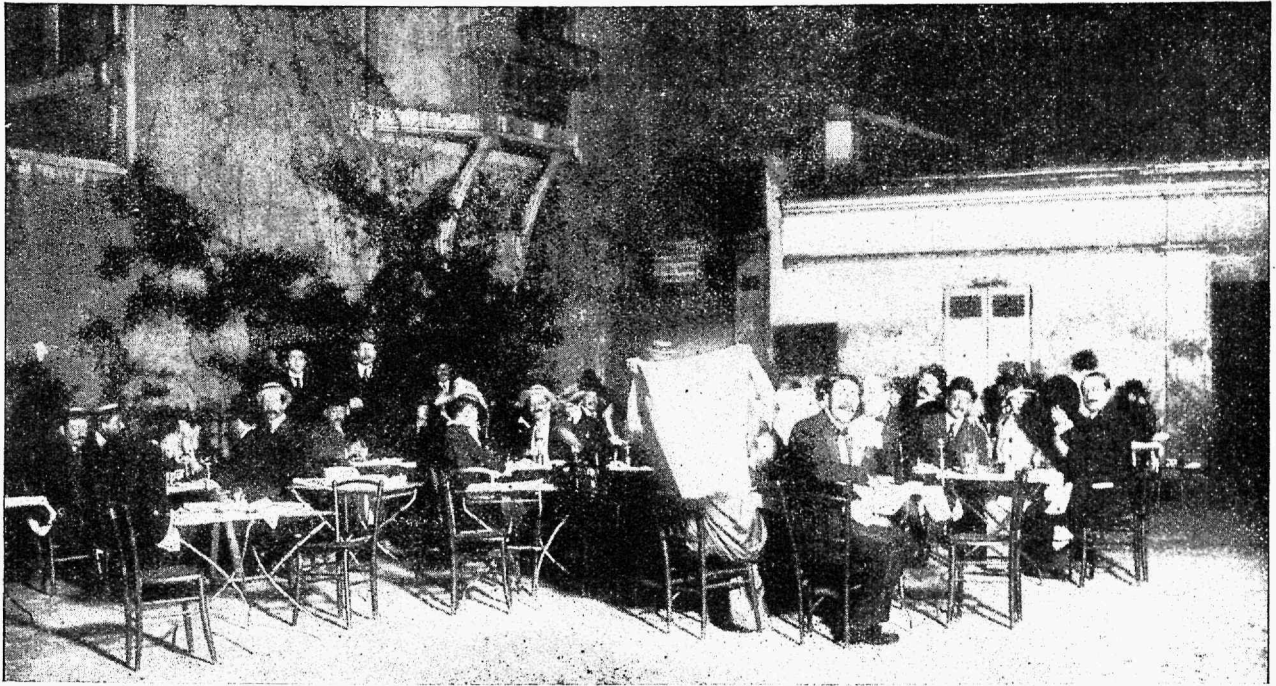
Kuid mitte vähem pole rahvast märksa teistsugustel kohtadel, nimelt päevastes tee- ja tantsulokaalides (dancingutel), milledest ka Pariis kubiseb. Nad näevad ikka endist moodi välja, ainult tantsud on viimastel aastatel muutunud ja muusika on teine: vanade keelpillide orkestrite asemel on nüüd moes jazz-band, valitsevad neegrid omade eksootiliste, tõuklevate ja teravate rütmidaga.

Tantsivad kõik ja igal pool, kuigi nüüd juba vähem, kui paar aastat tagasi. Uut pole aga selle aja sees midagi juure tulnud.

Pole uut ka õsistes kõrtsides ja varieteedes, kus üles astuvad Montmartre'i kupletistid, iga üks oma väljamõeldud eeskavaga, mille põhiteemadeks ikka poliitika, seltskondline elu ja armastus. Suuremalt jaolt on see ikka

Dõõrad Pariisis.

Montmartre'i kõrtsis.

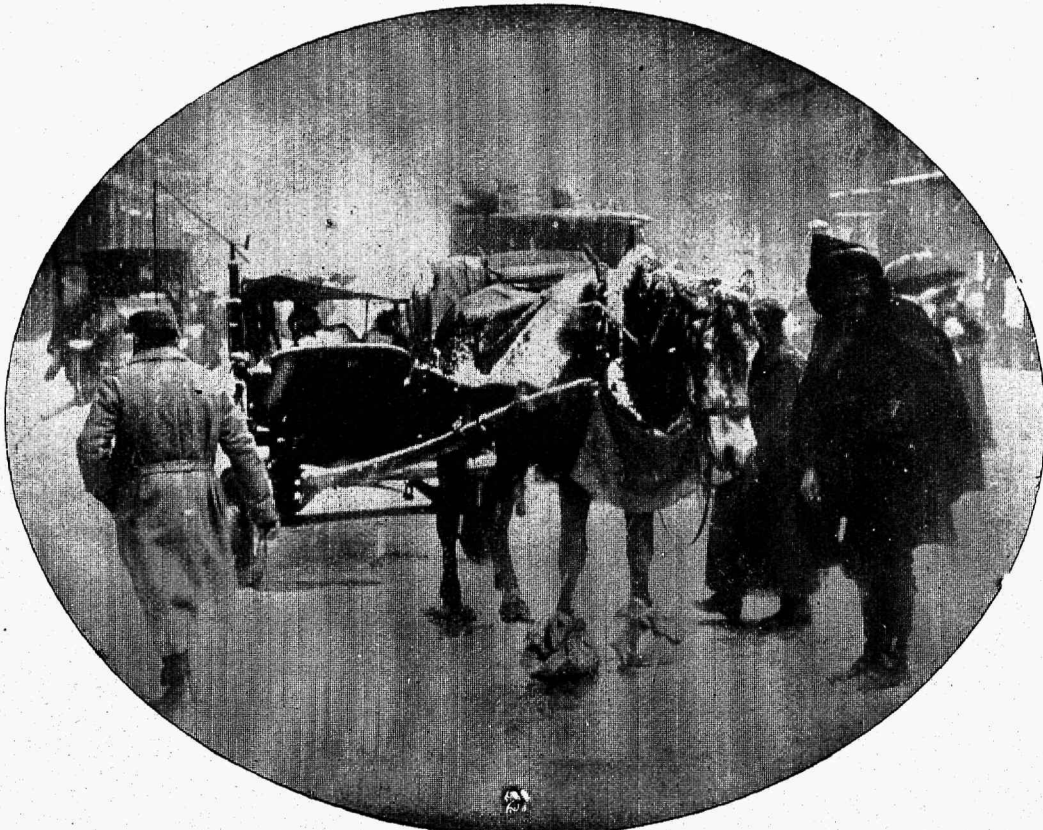
meie teda tunneme juba ammu: sentimentaalne erootika, mis osalt end häbeneb ja selle tõttu ka iseend pipardada armastab.

Pääle Montmartre'i kõrtside õitseb veel teistsorti öölokaalide kultus; need on asutused, mis iseäranis väljamaalasi tõmbavad. Sinna tulevad õösi kokku sööma ja iseäranis jooma

igasuguste professionaalse erootika vormide austajad. Need on ka puht-Pariisi tüüpi asutused ja ka neid päästab eht Pariisi õhkkond kõigest sellest, mis neist igas teises päälinnas teeks degenerereeriva ja vastiku koletise.

Pariis, detsembril 1922.

S. R.

Pariis talvel.

MOOD JA KULTUUR

Dr. Norbert Stern.

Res oma elu rippumatult ja üksikult mööda saadab, teiste huvidest, rõõmudest ja muredest kõrvale hoides, see võib riides käia, nagu ta soovib. Nii nagu tema maailmast mööda läheb, nii läheb maailm temast mööda. Kes aga selle vastu seltskonnaga läbi käia tahab, see on sunnitud omas olemises ja riietes seltskondlastele nõuetele ja moodudele vastu tulema ja neid tähele panema.

Kõige vägevamad vanema ja uuema aja rahvad on katsunud seda algjõudu, mis neid teiste rahvaste üle võidule viis, rahuajal kunstivormis väljendada. Kunst on alati kõigi rahvaste juures kultuuri mõõdupuuks olnud. Iseäranis individualiseeritud kunst, mis kõige rohkem riietes avaldub. Vanad kultuurid on alati inimese sisemist hinge tema välise pildi järele peegeldanud. Riie oli neil päälkirja asemel. Kes ennast peenelt riides oskas panna, see tõendas, et tal küllalt maitset ja hinge oli.

Renaissansi ajal tundsid inimesed teine teist esimese pilgu järele, ilma et neil palju sõnu pruukis teha. Nende riided olid nende keel, nende kunst ja seltskondlik takt kõik ühes.

Riided on kõige otstarbekohasemad, et haotulist mõtte- ja tundeilma ilusas korras ja harmoonilises kujus väljendada.

Kunstil ja sellega ka riiete kunstil on see omadus, et ta mõtted piltlikult ja maitsega väljendades nad arusaadavaks teeb. Üks vana Greeka kostüüm saab väga hästi sakslase kui ka prantslase poolt arusaadud. Ja üks meeldiv lõunamaa saarte ehe äratav ka kaugel põhjas kiiduavaldust. Tõsine kunst ei ripu ajast ja ruumist ära, ta keel on maailma keel ja ta vorm maailma vorm. See maa, mis kõige kunstirikkamaid moode loob, — võib neid üleilmiliseks teha. Maitse võib ühele rahvale väga häid teeneid luua, üleilmilist huvi äratades, sest kõik, mis maitserikas, äratav sümpaatia.

On loodud seadused ehituskunstis, plastikas, maalimises ja muusikas ja on neid kindlatesse vormidesse paigutatud, aga riidepanemise kunst on unustatud.

Igatahes, nii kergesti nagu seda ehituskunsti juures, ei saa riidepanemise kunsti juures mitte mõõdupuu ja sirkliga juure, aga tihti küllalt töötab ka mood ehituskunsti valjude reeglite järele. Nä.t. keiserinna Eugenie aja krinoliin, milles naine püramiiditaoliselt liikus.

Sääl, kus naine avaliku võimu enese kätte koondas, sääl sai ta keha arhitektilise siluetti vormi.

Karolingide ajal näeme meie naiste moedes raskeid, õiges joones allakukkuvaid riideid. Riiete raskus nõuab õigeid jooni ja vorme.

Nagu arhitektidel, nii ka plastilistel moedel on oma teatud vormid. Plastilise moe juures toonitatakse harilikult teatud keha vorme, neid iseäranis välja paista lastes. Plastilised moed tulid sirgelt kasvanud rahvastelt. Plastilised olid moed Greeka naistel. Nende kunstlikult ülesvolditud riided olid marmorvalged ja kaunistuseks olid värvilised palistused. Ja kui kõlblus langes, vahetas ennast ühevärviline toon mitmesugusteks kirjudeks värvideks, toetatud Aasiast sissetoodud siidriietest, mis võitjate poolt maale toodi.

Pariisi naiste sirge kehavorm on põhjuseks, et nende mood ikka Greeka eeskujude poole tagasi pöörab.

Hiinas ja Jaapanis ei näe meie arhitektilisi ega plastilisi, vaid maalerlikke moode. Siin on esimesel kohal värvide mõju, materjaali kallidus, riide joonistus, mis nende rahvaste maitset ja kultuuri avaldab. Nagu riided, nii näitab ennast sääl ka ehi-

tuskunst maalilistes väljendites. Riidepanemise kunst ja ehituskunst käivad omas arenemises ikka käsikäes.

Ehitusmeister «krohviv» oma ülesehitatud maja ja rätsepp «ehib» oma valmivat kleiti, nagu rahva suu armastab ütelda.

Mis maalikunstis joontesse puutub, siis on mood neid mõistnud väljendada. Kitsad palistusjooned saadavad pilke edasi, lai serva joon, värviline kontrastjoon nagu tahaksid öelda: «Vaata mind!» Ei ole ühtki vaimlist kõnet ja märguandmist nii selget ja elavat, mis naiste mood ei mõistaks väljendada.

Mis kokkukõla ja kontrast, mis võrrend ja kompositsioon anda suudavad, seda on ilmarvamata paljud tualetid niisama hästi kui kunstirikkad maalid pildistanud. «Riiete vormi kõne,» ütleb Emanuel Hermann, «sarnaneb teiste kunstidele.»

Võib võrrelda Greeka klassilisi riideid toleaeagsete templiehitustega. Ühe Florentini naise riideid renaissansi ajast toleaeagse muu kunstiga j. n. e. ja leidub, et iga aja riided toleaeagse muu kunstiga alati kokkukõlas on olnud.

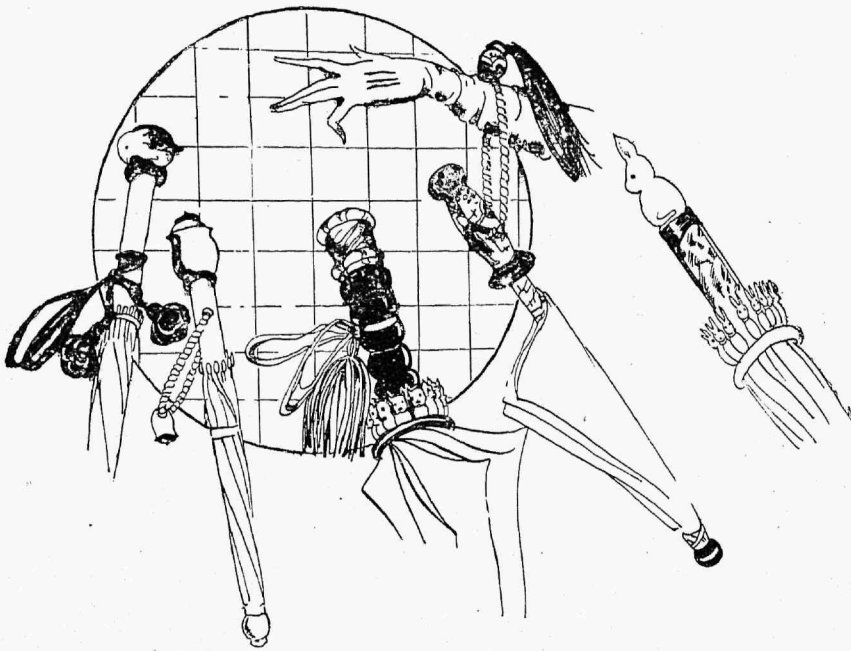

Uued talvemoed

Naisterahvas, see kehastatud iludus, on olnud alati aineks kunsti loojatele.

Ühes Müncheni koolis tehti lastele ülesandeks ainet «mis teeks sa, kui sa keiser (keiserinna) oleksid?», käsitada. Poisikesed plaanitsesid oma valitsusvõimu ja sõjalisi kalduvusi oma kaustikute veergudel. Tütarlapsed aga soovisid enestele — ilusaid riideid.

Kogemus, tume aimus ütles neile, et iludus valitsusvõimu tähendab.

UUED MOED:

SIRMID -- KÄEKOTID
KINGAD

Kunstis valminud õmbleja komponeerib oma kleidi kuju nendesamade iludusreeglite järel, nagu seda loov kunstnik teeb.

Samade tunnetega, milleda maalija oma mõttekujutust tühjale seinale projekteerib, seisab õmbleja omapäraste vormidega, iseäralise karakteriga olevuse ees, mis end elegantse moekujusse väljendada laseks.

Keegi Petroonius mõistis oma mantli voltidesse rohkem vaimu panna, kui mõni mõtte-teadlane oma raamatusse.

Mood on neile, kes mitte ainult iludusest ei räägi, vaid ka selle üle järele mõtlevad, tähendusrikas riidepanemise kunst.

Meie kultuurile võib see ainult kasulik olla, kui naiste peenike takt ja maitse meie loova kunsti pääle mõju avaldab.

Peenelt väljatöötatud maalimine maksab palju vaeva, järele-mõtlemist, maitset ja kõigepäält kannatust ja püsivust, mida meie praeguse aja kunstnikkude juures vähe ette tuleb.

Kunstilisest küljest vaadates leiame rokoko ajal ilusaid naiste moode.

Kus kael rinnaga ühineb, elustab ja saadab üks meeldiv siidi ehk sameti pael ehk kuld ketike piirjoont. Uhked voldikesed mänglevad käikse ja õla ühinemisel. Puusade sissekäänaku ümber värviline vöö ehk ilus lint.

Kännaku ja tansu liigutusi mõistab mood peenelt toonitada.

Kus tumedad riided kaela ja rinna juures naha heledat värvi puudutavad, sääl mahendab mood heleda ja tumeda värvi teravat kokkupõrget mahedama vahevärvi ehk pitsi abil.

Prantsusmaal töötavad kunst ja mood algusest saadik teineteise kõrval.

Kunstnikud peaksid olema elukutselised kohtunikud riiete küsimuses, aga nad ei ole seda mitte.

Uued talvemoed.

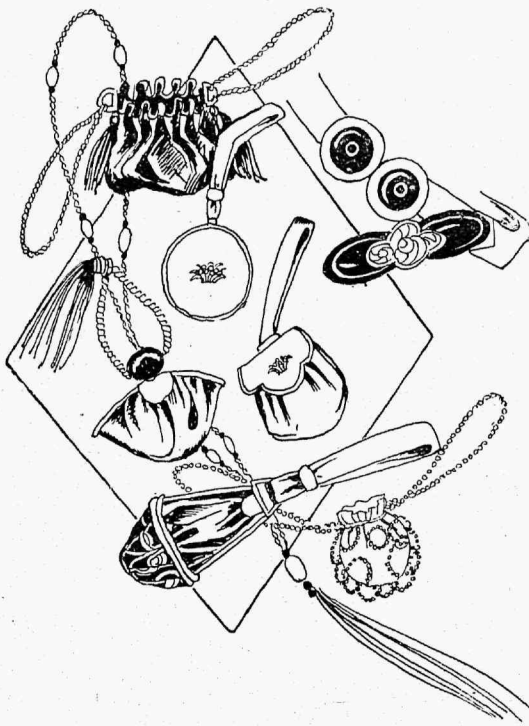
Portreemaalijal kunstnikul peaks julgust olema ühele daamile, kellel küllalt hääd riided seljas pole, öelda: muutke oma riiete juures seda ja seda teie enese ja pildi kasuks.

Pariisi mood tegi kunstnikkudele kergeks ilusaid naistepilte luua. Pariisi naisterahvas en ennast alati võimalikult toredasti riide pannud.

Mood on tõsise kunstina teinud ilusa tarbeasjaks ja tarbeasja ilusaks.

Riiete loomises õpime meie naist kui loovat kunstnikku tundma. Imluge-mata kunstitöid on tema käte alt tulnud, seda tõendades, et naine ja iludus lahutamata õeksed on.

Riiete küsimus on ka üks jagu abieluküsimusest. Põhjus paljude õnnete abielude juures on naiste lohakad riided. Kontrast puhtalt, peenelt riides käiva tütarlapse ja lohaka naise riiete juures on niivõrd silmatorkav, et see mehe pääle mõjub.

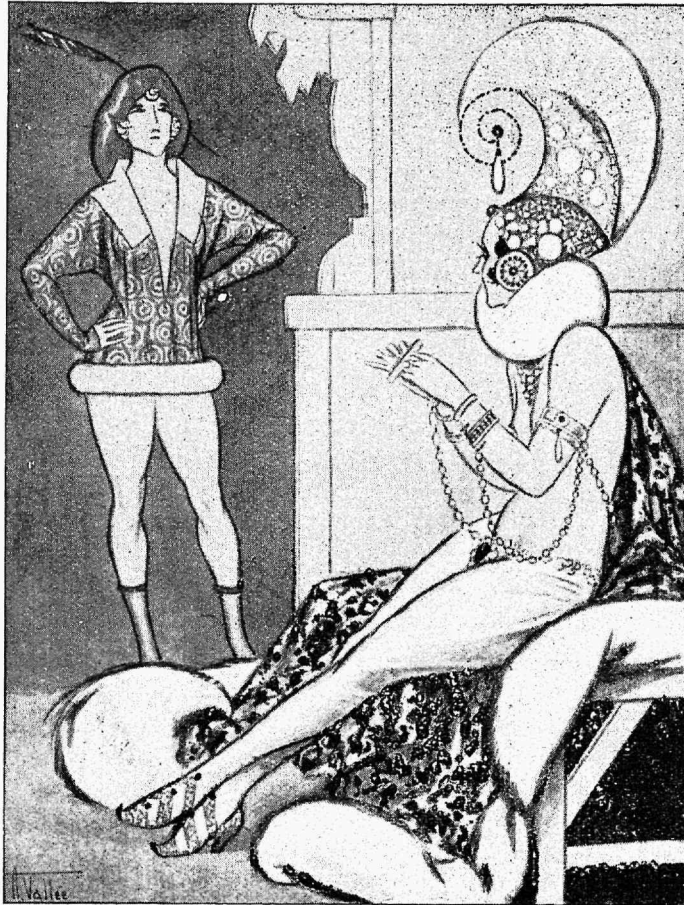
Esimesed kunstilised liikumised on end riides avaldanud.

Praeguse aja Pariisi naiste komme end minkida, juukseid värvida, silmakulme, huuli ja küüni maalida, oli juba egiptlaste ja roomlaste juures moeks.

Igatahes avaldavad tätoveerimised ja naha maalimised mõningate rahvuste juures päris keni ilustusi.

Tätoveerimise algkomme pidi kord väge laialilaotatud olema. Euroopas, Aasias, Aafrikas ja Austraalias tunti teda.

Iseäralik: mis alguslised rahvad värvides ja ehates oma ihu naha päälle joonistasid, seda tikkisid, õmblesid ja trükkisid kultuurrahvad aastasadasid ja tuhandeid pärast neid oma riiete päälle. Mitte üht ainust ehte-

mustrit ei ole praeguses moes, mis juba vanasti tuntud ei oleks ja mis praeguse aja algusliste rahvaste juures veel olemas ei oleks.

Seda tähendades, saame meie aru moedest ja paneme neid kritiseerides tähele.

Loodus ei ole mitte igakord ilus, mitte igakord meeldiv, teda peab tihti parandama. Sellele puudusele tuleb mood targalt vastu, parandades vorme ja andes keha ilusatele vormidele ilusa ümbruse.

Meie peame naise tänama, et iludus igapäevseks saanud on ja et nad oma pääle selle vaeva on võtnud, oma riideid nii-või-d maitserikkalt valmistada ja kanda, et see meile teatud määral lõbu pakub.

(Jürgneb).

MOOD VÄLJASPOOL MOODI.

(«La Vie Parisienne»)

Moraalijungrid ei pruugi siiski karta: sarnane «viimane kisa» on ainult Pariisi maskeraadidel mantli all moes ja pole seni veel ellu tunginud. Kuid kes teab, mis tulevik toob.

VÕITLUS TEATRI ÜMBER

Selle päälkirja all on tuntud Berliini teatrikriitik Herbert Ihering käesoleval aastal reamatu ilmutanud, kus ta omi vaateid avaldab Saksa praeguse teatrilikumise kohta. Kuna Saksa teater uutes otsimistes kogu ilmas praegu eesotsas sammub, tutvustame omi lugejaid Iheringi mõtteviisiga, mida meie küll täiesti ei poolda, kuid mis siiski Saksa uuemast teatrilikumisest kaunis teravaid jooni esile toob. Kirjutus on määratud rohkem teatri tundjatele, kui teatrist huvitatuile, kuid võib omal määral siiski ka laiemale teatripublikumile arusaadav olla.

I.

Teater võib kujutada aega kui eluvormi, ehk aega kui ideed. Võiba olla peegelpilt ehk tadmuse väljendus. Kui peegelpilt sai see oma puhtama täiuseni Laube Lossiteatris. Kui tadmuse väljendus ootab oma täiust tulevikus.

Lossiteater võttis ajalt enesele seltskondlise kultuuri, nagu seda Viini õuekonnas repräsenteeriti, ning andis selle inimkultuurina tagasi. Väljastete eluvorme, mille näitleja vastuvõttis kui miljöö kingituse, anti näitlemise tõlgitluses juure kunstipärane soojus ning kanti publikumi keskele kui hingeline harmoonia, kui takt. Näitleja omandas õuekonnast ja aadelilt liikumiskombed ja süttas põlema südame produktiivteedi Viini kodanikkude kesel. Näitelava ühendas seltskondlised kihid. Näitleja oli vahemeheks. Miimiline kujutus viidi publikumi keskel lõpuni.

Nii võis teater saada seltskondlise kultuuri regulatiiviks. Lossiteatri näitleja üldistas seda, mis kuulus ainult ühele kastile. Ta aristokratiseeris publikumi ja demokratiseeris õuekonda.

Teater, mis ühe aja kultuuri peegeldab, säeb selle ühtlasi kui eeskujuna üles. Sarnane teater võib ainult teatud arenemise lõpul, mitte algul seista. Sellepärast on Viini Lossiteater praegu enesega vastolus. Sest tänapäev, kus enam väärt ei ole seltskondliste jagunemiste peegeldamine, kultuuri kaitsemine, mõne eluvorni seadmine eeskujuks, täna peab hävinema see näitekunst, mis omale seadusi võtab millestki, mis väljaspool teda, ning tõeliselt ka väljaspool teda enam ei ole. Kui tänapäev üteldakse, et Lossiteatri teenri kuu seisangus rohkem kunstilist kultuuri leida on, kui tõelikkusesse lunastatud näitekunsti katsetes Berliinis, siis osustub see lause sellaläbi, et kultuur, mida see näitleja repräsenteerima peab, kokkuvarisenud on. Et Viini näitekunsti ikka veel hinnatakse kui peegelpilti ja eeskujuna, kuigi see, mida mängima ja eeskujuks tõstma peab, kaua juba enam ei eksisteeri, — on Viini teater kivinenud.

Kuidas Sonnenthal end ülalpidas, seda võis järeldada, kuidas Girardi ülkergelt käis, sed võis vastuvõtta. Sest nende näitlejate taga seisid korrespondeerivad seltskonna ja rahva kihid. Aga kuidas Strassni tänapäev Lossiteatris kui teener serveerib, see on ükskõikses saanud. Ehk siis peaks teater ära vahetatama kasvatusmajaga uute rikaste tarvis. Kuidas herra Reimersi paremlus säntab, see ei kannu end enam välja. Ehk siis peaks publikumi all mõistma ainult aastakümnete vanuseid teatriskäijate jubilar. Ja isegi naiskunstnikud, kes viimastena seda teatrit elus hoiavad: Auguste Vilbrandt-Baudins kinnitab oma võimatust tänapäeva ajas. Sest tema, 83. aastane, mõjub ainult sellelääbi, et ta mineviku kodanlist-aristokraatlist kultuuri mitte ajalooliselt ei hoiu, vaid edasiarendab ja nii tõelikkuses lunastab.

Teater kui peegelpilt on täna võimatu, sest et puuduvad kultuurilised eeldused. On nii võimatu, et Berliinis Rotter'ite pääle on tulnud. See tähendab, kui õieti mõista, Lossiteatri edasijatkamist. See, mis ajast ainult orgaaniliselt võrsuda võib: seltskondline toon, kasvatatud mood — Rotterid toovad sellekui triki ja nüansi. Nad tahavad salongi kombeid, konversatsiooni anda, ja annavad ainult seda, mida osta ehk tehniliselt forsee-rida võib: mööbli garnituuri, rätsepa kunsti, serveeritud pointe'i. Kuskilgi ei avaldu teatri- ja elu-vahelise ühtekuuluvuse kohta käiva mõtteviisi segadus nii teravana kui sääl, kus näitelavad usuvad, et töötavad moe ja maitse kasvatamiseks kaasa, aga selle töö mannekeenide hoole annavad.

Mis ainult ajas süttatud näitleja produktiivteedi läbi tõlgitsetud võib saada, saab kostüümi toimetuseks. Kunagi pole üks aeg eluviisides olnud metsikum, läbikäimise vormes toorem, kui meie aeg, ja kunagi pole näitelaval kantud uhkamaid tualette ja säravamaid salongi dekoratsioonid väljapandud, kui tänapäev. Kunagi pole olnud vähem sidet seltskondlise komöödia ja publikumi vahel, mida komöödia näeb, ning kunagi pole mängitud peensisuslisi töid sarnase konsekventsiga, kui tänapäev. Sest teised näitelavad, selleasemel et oma ideedega

PROUA A. HEISLER-ALTLEIS.

Üks Eesti parematest näitejõududest. Pühitses hiljuti oma tegevuse 15. aasta juubelit.

Rotter'ite näitelavadega võidelda, onneilejärelnud. Suuremas hulgas teatritest Berliinis valitseb täna salongitiikk—olgu see Saksa, olgu see Prantsuse töö. Jah, sellele arusaamatusele, et linnale, mis on seltskondliste kihtide ümberpaigutuse haootilises seisukorras, võidakse anda eeskujulik kultiveeritud lõbustusteater, võlgneb tänu uue ettevõtte üleskerkimine: Eugen Roberti teater Kurfürstendamml Vaalejate ruum, mis täna mitte ei saa olla oma osavõtjate harjumuste väljendus, sai selle teatrivormi koopiaks, mida varem legitimeerisid osavõtjad: Lossiteater. Õueteater revolutsiooni tõusikuile—see puudus veel aja segaduses! Looshide uksehoidja õuefrakis—see puudus veel kui kunstielamus! Kui Viimis varem näitleja oma ülespidamise läbi moe löi, siis loob mood täna Berliinis näitleja. Ta seisab Rotter'ite juures sedelil tugevalt trükituna. Aga, et publikum selle sama sedeli juures kinnihoitakse selle moeateljee üle otsustamises, mis talle ülikondi muretseb, astub kunstilise auahnuse asemele riiete muretsejate võistlus. Võimiste kriitika aset täidab triigivoldi kriitika. Näitleja, kes paistab Rotter'ite juures kõrgema iseseisvuseni jõudnuna, langetatakse tõelikult näituse vaateasjaks. Ja see tähendas sügavuspunkti, kui Hansi Arnstaedt ühe lapsiku Prantsuse jandi kolmandamas aktis mängus peatas ja enne oma nii hiilvagat kui ka maitsevaest kleiti publikumile kõigist kõlgist näitas.

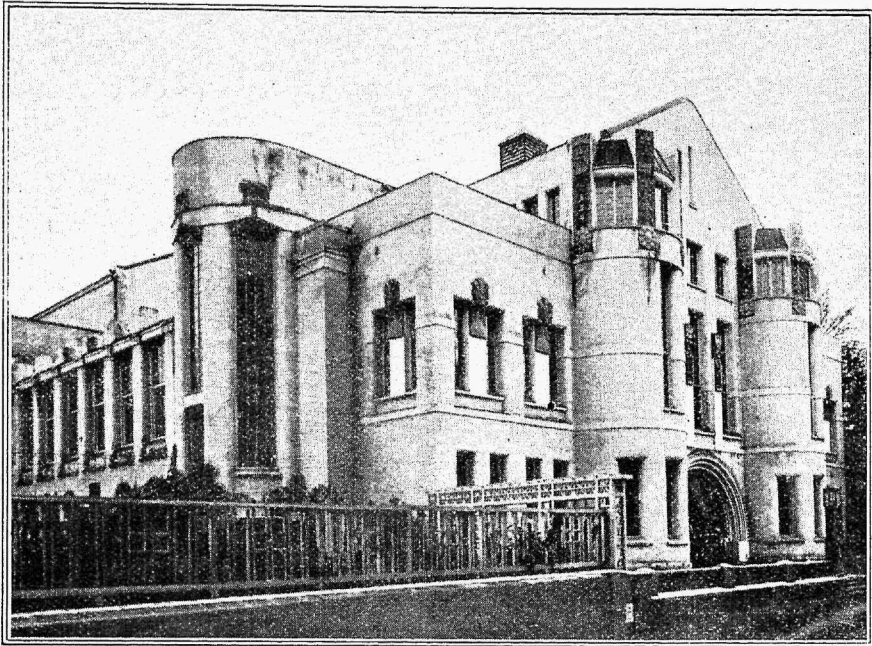
Mis kunagi kodanlise-aristokraatse kultuuri viimane väljendus oli: komme, kuidas kostüümi näitelaval kanti, kuidas kombeliku ülespidamise peenendus sai mänguks ja kunstiks—see on täna Manergerni korralduseks saanud. Orgaaniliselt kasvanud idee: Viini Lossiteater on nüüd Berliini Rotter'ite ja Ro-

berti trustide sunnitegevusviis. Peenete kommete ja korratute kahemõttelikkuste näitekunst jookseb tühjaks, sest et elu, mille pääle ta end toetab, ta kõrvale jätab. Peen herra, kes oma tsilindrit siltab, salongi daam, kes lehvikuga mängib, Père noble, kes kindaid kokkupaneb, intrigant, mööda. Teater, kui ühe eluvormi peegelpilt, kui ühe seltskes krae ja uuriketi järele haarab, laps, kes õuekniksi teeb—on kondlise kihi eeskuju, liukatakse ümber nende poolt, kes seda võiksid kinnitada.

II.

Mis Lossiteatris kultuuri vatuhelgiks, oli Brahmi juures uuesti kuulutatava ilma üldtunde väljendus. Lossiteater oli lõpp, Brahm algus. Lossiteater andis kodanlise elamisloomu realismi pehmendatud näitekunsti traditsioonest. Brahm andis uue tõusva-klassi realismi, teritatud kirjanduslikust programmist. Brahm oli revolutsionäär, kuna ta uue inimklassi draamas, teatris läbiviia aitas ja samal aja sellele inimklassile uue väljenduse leidis. Nii lõpetas järjekult Brahm teatri kui peegelpildi sellel läbi, et ta näiteavale tõi ilma, mis elus end veel läbi polnud viinud, ning löi ja pidi looma sellele ilmale uue avaldusvormi, mis vastolus seisid sellega, mille eest hoolitsenud olid Lossiteater ning õueteater. Brahmi elutõde polnud tol ajal mitte elu sarnadus, vaid elu tihendamine. Ja vastased ei läikanud Brahmi mitte sellepärast kõrvale, et ta „elu“ pakus, vaid, et ta seda natuke teisiti andis, kui nemad „elu mõitsid“. Brahmi tõelikkus polnud nende tõelikkus. Ja, nad leidsid selle olevat kui tõe, kuid elu vastu sihitu.

«Vanemuise» teater.

«Vanemuise» näitejuht
L. Hansen.

Iga revolutsiooniline ilma üldtunne saab mugavaks, kui ta vanemaks saab. See ei tarvitse end mitte muuta, ei tarvitse mitte sugugi põnevuses alaneda. Aga sellel silmapilgul, mil murdunud vastolud, mis temale vastu seisid, jookseb energia tühjaks, isegi kui selle oma hoovõim veel alal. Vastolude järelandmine tähendab, et et kunsti-tahtmine on teostunud. Ning see teostumine tähendab, et sääl äralangeb kriitiline programm, ning järele jääb kunstiline kujutus.

Aga pea kunagi ei lähe need, kes kunsti-tahtmise läbiviimiseid, ja arenemine, mille see kunsti-tahtmine ise aja lagunemises ning tõeks-pidamisprotsessis löi, edasi, vaid jäävad selle kui kunsti „aluse“ juure seisma. Uus generatsioon võtab eelmiselt seda, millel kestvust. Varem generatsioon kaitseb aga iagviku abil isegi kõrvalasju.

Mitte naturalism ise, vaid tema järeltus, mitte tema elementaar jõud, vaid tema arusaamatus olid laastatud. Kui tunne naturalismi ehitussaladuste vastu, (mis tema suurteil kunstnikkel, suurteil arvustajatel kahtlemata oli), kah tõesti luues ja tunnustades kõigist tema teostet läbi oleks tunginud, siis poleks teda ilalgi mõõdetud temast väljaspool seisva elu juures, vaid hinnatud tema sees asuva kunstilise seaduspärasuse järele. Naturalism kui jõud on kunstiteoseid loonud, mis seisma jäävad. Aga see jõud on tänapäev otsas. Naturalism kui eksiarusaamine pole kunagi kunstiteoseid loonud. Aga ta mak-
sab veel täna kui eeskuj.

III.

Igakülgselt kujunenud, igalt poolt nähtavselge, sissekeeratud igapäevsusse, olenev ümbrusest ning teinepidi ümbrust jälle enesest olenevaks tehese, oli naturalistilise draama inimene — inimene keset rahu: ümbritseva ilma tingimata paigalpäsimine sai tema saatuseks, ning ümbruse liikumatus traagikaks. Kui aga kuulmatud tehnilised leidused ilma ümberrevolutsioneerisid ja mootorilised jõud vallali päästsid, kui kaugused kokkulangesid ja ajad lihenesid, siis muutus ka inimese ja ilma vahet. Inimene tõugati nende jõudude mängusse. Ehk nii: et inimene naturalismiga vajaduslikust vastolus olles ilma dunaamiliselt mõistma hakkas, et ta ruumi mitte enam kui miljööd ja aega enn kui äratõttamist ei tunnud, vaid ruumis ja ajas energiad märkas, ja vastuenergiad tärkasid, said tehnilised leidused võimalikuks. Alles sisemine ümberpaigutus löi tehnika tegevuse tingimused. Ehk nii: tehnika oli muutunud ilma-vaate väljendus.

Inimese dunaamiline vahetõde ilmaga—see kuhjus alaliselt draama teemas ning vormis. Mitte kusagil otsekoheasemalt kui Shakespeare juures. Tema inimeste omavaheline seisu-
kord, tagajärg, tema stseenide asteti-jaotus on hingeliste jõudude rütmiline kujunemine. Siis pidi dunaamika olema sisemiste elamuste väljendus, sest et sel tildse võimalust ei olnud end vallali lasta teisiti kui vaimlisis-hingelisis kontrastes, s. t.: poliitiliselt, filosoofiliselt ja kunstiliselt. Tänapäev ei ole draamat, sest et dunaamiline tunne tehniliselt-mehaaniliselt äraneelatakse (absorbieren). Mis viib draama juure: dunaamilise teadvuse uuestiärkamine, on samal ajal tõkkeks. See tehakse tänapäev erandlikult praktiliselt kasutatavaks. Kunagi ei ole õieti raskem olnud jõuda dramaatilise kunsti kui

«Vanemuise» näitejuht J. Pöder.

praegu, kus loovad jõud (võib olla esimest korda kunsti ajaloo) materiaalselt kõrvale on juhitud ning vaimline-hingeline vastu-pidamisjõud (et jälle luulelisele kujutamisele viijakaks saada) suurem kui kunagi varem olema peaks. — kuid vapustatud ilmas enam kui kunagi pisem on.

IV.

Et dunaamiliseks nimetatud ajatunde esimene mõju draama ja teatri juures tehniliseks jääb, on sellepärast iseenesest-mõistetav. Et neile haotilisel ülenägemata ajal võimalik polnud uut sisu anda, (see oleks siis aktuaal sisu, nii ilmavaate asemel arvamisid, hingeliste komplekside asemel mõistuslised seisukohad, kosmiliste ühtekuuluvuste asemel silmapilksed tendentsid), siis muutus mitte vaim, vaid draama mehaanika. Aga kas draama mehaanikat ei muudetud alati, enne kui Sophoklese, Shakespeare'i, Schilleri ja Goethe poolt sisu ning sellega ka vormiga täitmine järgnes? On õigus, et naturalism selle täitmise rutem suurekskasvada laskis. Aga Ibsen ei loonud vormi, vaid viis tarvitada oleva tehnika peenendatud lõpuni: Prantsuse teeside tükk. Aga Hauptmann ei olnud edasimõjuva vormi looja, vaid oma aja külge seotud vormist ületõusev geenius. Naturalism sai täis ning jäi tühjaks temaga. Tal (naturalismil) oli rutt, et täiuseni jõuda, ning ka Hauptmann ise jättis ta lõpuks kõrvale. Nii siis, et hingeline revolutsioon end draamas esialgu tehniliselt väljakuulutab, et haotilisel

FRITZI MASSARY,

kuulus operetilauljanna, omas uues nimiosas «Berliner Theatris» operetis «Madame Pompadour». Massaryt peetakse üheks paremaks operetikunstnikuks üle ilma. Mineval aastal teenis ta Berliinis tormilist vaimustust uue opereti «Prinzessin Olala» nimiosas, mis vahetpidamata üle 200- ja õhtu etendusel püsis. Selle haruldaselt peene, muusikaalse ja meeleolurikka opereti ettekandmise õiguse on «Vanemuine» Berliinist omandanud ja lavastab ta Tartus ligemal ajal. «Prinzessin Olala» nimiosas esineb Elli Pöder-Rohl.

laokil vaimlised sisud aega tarvitavad, et jõudu kunstile võita, siis tunnistab minevik oleviku õigeks. Shakespeare'i eelkäijad löivad käsitöö tehnika. Shakespeare ise löi selle tehnika vormiks ümber, sest et tal sisu oli. Tehnika on sisust olenematu, aga kuulutab seda ette. Vorm on sisu kujud, aga ta kuulutab viimase ära. Tehnika on ebaorgaaniline; Shakespeare'i kaas-aeglastel oli õelus ilma jagunemiseta. Vorm on orgaaniline; Shakespeare'ile oli just haos põhjuseks jaotavas ehitustöös. Tehnika on vormi eelkäija; Sturm und Drang. Drama tee läheb tehnika juurest vormi juure ja jälle tehnika juure.

Naturalism on tänapäev lõpul: tema on juba tehnika. Ekspressionism on tänapäev algul: tema on veel alles tehnika.

Dünaamilise liikumise seisapanek pidi naturalismi samuti mehhaniseerima, nagu tema ainuvalitsus ekspressionismi mehhaniseeris. Gerhard Hauptmannil polnud mitte vähem kui dünaamika ja tempo ja kirjutas — juba 1911a. — „Peter Brauer'i.“ Georg Kaiseril oli ainult dünaamika ja tempo ja kirjutas „Hölle, Weg, Erde“. Sääli sai skeemiks see, mis väljendus oli. Siin jäi skeemiks, mis väljendus olla tahab.

Need skeemilised vastolud korduvad teatris. Kõige teravamini keskmiste annete juures. Kui kaua üks vana liikumine selle üle veel valitseb, kui kaugele uus siin juba läbitunginud, see on kunstilisele situatsioonile seisumõõtjaks. Ja kuidas siin otsus kujuneb, on näide, kui palju vahet on võimise ja programmi vahel ning mil määral juhtide (siin Reinhardt ja Jessner) kõrvalekaldumine ehk tunnustamine on sisemine tarve-tung ehk mood.

V.

Igapäevsuse sissemurdmine näitekunstmisse oli hävitav sellepärast; et tõelikkus mitte ainult materiaalsiks, vaid ka kujutuse mõõdupuuks sai. Et realiteet mitte ei leppinud sellega, et jääda aineks kunstile, vaid enese kunstile seaduseks ülesseadis, tõusis kahekordne segadus. Nagu drama ehtsust vähem kujutatava intensiteedi, kui elu sarnaduse järele mõdeti, nii otsiti tema ideed mitte vormist, vaid sisust. Ning see oli ainult korrapärane, et need, kes kõige hingega drama üle kui „tüki elu“ üle otsustasid, sääli vaimu arvasid leidma, kus see kui tendents kunstist väljakargas. Nad võitlevad Paul Kornfeldi vastu (keda eitama peab, kui kirjaniku ja ta töö viimast vahetorda ettetuua; keda aga kui üleminekujärku jaatama peab, kui nõus olla võitlusega uue väljendusvormi eest). Nad kiidavad dramaatiker Kurt Eisneri (kelle meelepuhtuse vastu mitte midagi, aga kujutusjõu vastu — minevikust ehk tulevikust võttes — kõik ütelda võib). Seda näitekunsti juure üleviies: nad vahetavad kunstilise isiku privaatnatuuriga ja peavad sellepärast, et neil võimatu on näitekunstile mõõdupuud temas eneses leida, individuaalselt kujutatute kohale panema juhuslikult loomuliku, ning vaimliselt orgaanilise asemele intellektuaalselt kommenteeriva.

Mis on näitekunsti natur? Füüsiliste ning psüühiliste jõudude ühetasaseks tegemine. Liigutuste ja hääle tasakaal. Sõbralik käsikäes olek sisemise põnevuse ning nähtava väljenduse vahel. Näitleja natur on: tung orgaaniliseks kujutamiseks. Tung kujutamiseks, väljamõeldud vere tingimust, mille takti järele korralduvad ka vaimujõud. Tung motiveeritud kujutamiseks, motiveeritud isikulisest energiast, mis tema naturis asub.

Näitleja ebanatuur on: tung orgaanilise detaili poole. Tung end väljenduses vastollu viia kehaga. Tung eemale figuuri dramaatilise tähendusest seisisorra maalilikkuse poole. Tung üle ehk alajõu mängimiseks. Nii siis: kõvem olla temperamendist, ehk tasasem, kui sisemine põnevus väljakanab. Et aga näitleja naturist kõneldes oluliselt „loomulikkust“ mõeldi, tuldi sinna, et näitlejat nimetati natuurseks, kui ta omaks võttis loomulikud osad, ning teda nimetati teatraalseks, kui ta fantaasia esines ekspansiivselt ülliloomulikus dämöonilises vallas. Näitleja natur on tema kunstiline isik ja mitte tema loomutruuduse omaksvõtmine. Natur ei ole mitte ametimärgitus, vaid loov individualiteet, mis ühele näitlejale õigustab maised, teisele hümniliselt ülevad kujud. Et aga isegi märgitus „maine“ piiratud on ja mõistetega nagu turjaklus, tüsedus, keelemurdelik ehtsus äratähendatud on, tuldi selleni, et põnevale, rütmiliselt rakendatud, kehaliselt distsiplineeritud näitekunstile vastuseati isegi südamlik, soe, mehine, kindel näitleja. Need on aga tõelikuult tähjad ja sentimentaalsed teatraalikerid.

VI.

Eduard v. Vinterstein oli eht, kuni ajatunne igapäeva nõudele, hingeelulisele ulatusele ustavust pakkus. Niikaua, kuni paus hingelist diskretsiooni, loomulikkus inimlikkust tähendas (ja reshissöör Reinhardt tehniliste abinõudega sisemisi sidemeid ning üleminekuid kujutas). Eduard v. Vinterstein muutus ebaehtsaks, kui kunstilise õigustuse juures nimelt sedz „inimlikkust“ küsiti (ja tehnilisi reshii-tugesid enam ei tunnistatud). Nüüd paljastas end „inimlikkus“ kui näitekunsti vahendite odavam osa. Eduard v. Vinterstein mängis selle kõrval. Tema ehtsus oli asja tühiseks tegemine, tema diskret-

sioon väljenduse longulaskmine. Kui Vinterstein viimaseil aastail lihtne tahtis olla, muutus ta räpaseks. Ta mängis „hingeliselt“, käed püksitaskus. Ta laskis oma tooni langeda. Ta pudistas oma laused. Ta ümises paiguti.

Longulaskumise realismi (ekslik) järelendus oli tema kerkimisel ülejäu-pingutuse paatos. Selles leidub näitekunsti kogu tänapäeva probleem. Brahmi teater katsus paatost naturalismiga ühtlustada. Reinhardi teater andis naturalistilise seisukorrajutuse (värvirikkamalt, sellepärast oluliselt mitte teisisti Brahmi) ja jättis sellevastu paatose kui midagi teisejärgulist ja sellega ebaorganilise kõrvale. Sarnane kaksik-olek oli sügavam põhjus, miks Reinhardi kavatsused luhta läksid sel silmapilgul, kui teatrit jälle tsentraalselt vaatama hakati. Reinhardt tundis realistlik ning stiliseerivat kujutamist. Ta andis nüaanse, mis kuju realistlikult illustreerisid (nii siis mitte ei allunud stseeni arenemisele ning tõusule). Ta andis paatose, mille lavakuju retooriliselt ehtis ning nii jälle tegevvust mitte edasi ei arendanud, vaid sõnade maalikkusega kõrvale jättis. Nii kui nüaans tõelikkuse kui lisaosa andis, andis paatos deklamatsiooni.

Uhelpool oli „loomulikkus“ tagajärjeks, teiselpool aaria. Et tragöödia naturalistlikult lahendati, ainult sellepärast leiti Lugvig Vüllner kõike kokkuvõtvana kõnelejana. Et stseenide ülesehitus tükeldati, ainult sellepärast peeti Raoul Lange tralilitust ülesehitavaks paatoseks. Miimilinekujutamine sai detailide läbi loiuks. Sellepärast kujunes paatos tõusuks foneetilise retoorika kaudu.

Miski ei kõnele tervamat otsust Reinhardti pakkumiste kultuurväärtuse kohta, kui kõnelemisväljenduse eksjuhatus. On üteldud, et Reinhardt sõna lohakusse on jätnud pantomiimi, dekoratsiooni, kostüümi kasuks. Aga ometi see pole pääasi. Just õieti on Reinhardt tihti sõna pantomiimi abil tõstnud plastiliseks väärtuseks Aga üksiku sõna, mitte sõnade rea. Et ta sõna isoleeris näitleja miimilise illusratsiooni abil, et ta selle detailleerivate keha-näoliigutuste abil lahutas vaimlisest-hingelisest ning sellega ka vormilisest ühte-kuuluvusest, oli tema teatri-ajalooline eksitus.

Fot. Auksmann, Tartus.

ELLI PÖDER-ROHT

lauljanna Angèle Didier osas «Krahv Luksemburgis».
(V. Tartu kiri).

Sel lause ja värsi kompositsiooni muhenemisel, langetatud ja ülestõstetud sõna abil, oli tagajärjeks, et iseloomustus mitte hääle languse variatsioonisse enesesse, vaid sõnade vahele asendati. Näitleja — ja see on maksev vähemalt Reinhardti kui ka tema kaasaeglaste teatri kohta — ei saanud üht lauset ei alata ega lõpetada; ta oleks sellelt ju ettelöögiga (kõhimine, mitmekordne esimese silbi tarvitamine) ning järellöögiga (kordamine, lõpusõna venitamine) prätisiooni võtnud

See edasirääkimine, mis „eluga“ peab sarnane olema, oli juba Brahmi juures eeskujulikuks saanud. Hans Marr näit. mõistab edasimängimise all (kui ta sõna teisele isikule tükis edasiannab ja tagasiastub): konversatsiooni vastumängijaga tagaplaanil. Ta viidab aega. Ta kiusab loomulikust urisemise ja sosistamisega. Aga osavõtmine dramaatilistest juhtumistest on juhtumisele juurejuhatamine. Jutuajamised tagaplaanil on kõrvalepõikamine. Tõelikkusetruu mõdukus saab ebamõõdukuseks. Näitleja seob tähelepanu enese külge veel sellel läbi, et tema stseen ammu ühe teise poolt vabastatud on. Realistline juhuslik pomisemine on rhabarber, nagu pateetiline Meiningerite rahvakisa. Edasirääkimine on naturalistlike näitlejate juures seda, mis deklameerivate juures „kõrvalekõnelemine“.

Mängu üleviimine improviseeritud erakõnelustesse kirjanudlise teksti sundel jääb väljapääsuks ning ka kimbatuseks. Näitleja, kes tegevust ning põnevust kehas ja näos väljendama peab, võtab enese jõudude mängust välja ja alustab teist tegevust.

Sellepärast on pea alati näitleja, kes tummas stseenis „jutustama“ peab, et kaasa mängida, kehata näitleja. Hans Marr ei mõista ei oma kehaliigetega ja näoga midagi päalehakata, kui ta mitte ei kõnele. Ta ei tunne end, kui vaikib.

Sellepärast on see enesest vastolu, et just need näitlejad kes edasikõnelevad, kui nende dialoog teise poolt vabastatakse, oma dialoogis pauseid tarvitavad. Ent õigus pausiks on ainult kehaga mängijal, kellel omane pingutusjõud, mis väljenduse ülalhoiab ka kus paus kui sisselõige tundub. Kui Eduard v. Vinterstein pauseerib, siis pole see paus mitte sisselõige: ta kaotab pausi teravad ääred ära, ta ei tee punkti,

Fot. Auksmann, Tartus.

JUHAN SIMM.

«Vanemuise» kauaaegne energiline muusikajuht.

ta laseb lause piserdada. Kui Vinterstein pauseerib, siis ei ole see üleminek: ta ei kogu end, ta ei juhi sisemist käiku mitte edasi. Viimane hää enne ja esimene pärast pausi on ilma kokkupuutuvusest. Paus paneb voolu seisma. Paus salgab võimetuse rahust liikumisele, tagasihoidmisest tõusule üleminekuks. Kui Vinterstein (nagu vana Miller) väljaspool stseeni tempo väljendust ilma algatavate tugevate paisutama peab, mõjub ta kohmakalt, toorelt, lärmitsevalt. Kui Marr tahab end usaldada tugevamate tunnete juure, muutub ta natuuri- liseks.

Naturalistiline keskmine näitleja tarvitab pausi, et varjata, nagu poleks tal võimalust hääle meloodiat varieerida, orgaaniliselt arendada ja täiusele viia. Tema pakkumised lagunevad lämbuvaisse ja kuuldavaisse, asjaoluliselt maalivaisse ja draamatiliselt erupüüvuisse, pudenevaisse ja deklameerivaisse osadesse.

Naturalistilisel näitlejal on täikeldus, mitte jagunemine omane. Temal ei ole hingelist meloodiat, vaid ta hangeldab kättesaada loogilist (ehk ebaloogilist) seletust hingelistelt seisukordadelt. (Jürgneb).

Pilt uuest Saksa filmist «Körbe».

METSAD

Joh. V. Jenseni kirjeldused troopikatelt.

I.

Birubunga.

Birubunga kuulub nende Malaia vürstiriikide hulka taga Indias, kuhu veel moodne aurupress pole ulatanud. Aja ja kauguse mõisted puuduvad siin, sellel maatükil pole ajalugu ja ta ei ole väljamõeldud, vaid ta on Igavik, Mets, mis sügav ja metsikult ilus, kui vana Testament.

See riik on ühe noore sultani omandus. Ta on pääasjalikult praktiliselt öelda jõgi, mille kallastel, mererannast alates kuni mägedeni, mis läbitungimatu, umbes kümnetuhat malaiialast elutsevad. Sel maal ei ole õieti piirisid, teda ümbritsevad igast küljest troopikalised ürgmetsad. Riigi elanikud põlvevad otseteel ahvidest, elevantidest, ninasarvikutest ja tiigritest, kes tihedates padrikutes elavad. Siin on kõike, mis müüdiiks tarvilik, äramääramatu aeg ja sise- mine lõpmatus.

Sultan on iseseisev. Ta saadab Siiami kuningale igal aastal ühe kuldse puu ja ühe ilusa naise, kõiges muus valitseb ta piiramatult oma esiisadelt pärandatud riiki. Prantslased Cambodjas ei ole seni veel Straits Settlementi inglastele luba annud Birubungat neljakandiliseks tina miiniks muuta, ja inglased omalt poolt keelavad prantslastele seda maad asphalteerida. Kuna sel kombel üks tsivilisatsiooni apostel teisele kadedusest ligipääsu takistab, mõnuleb Birubunga rahulikult omas tumedas ürgmetsalikus olekus edasi. Kangrulinna jäänused püsivad segamatult metsaserval ja ei ole veel telegrafi kelladest välja surutud.

On see nüüd üks hää või kahetsemisväärt seisukord? Targad ärimehed Singapuris jutustasid mulle, ärritusest kogeledes, et ääretud varandused Birubungas kaduma lähevad, kuna sultan paremaks arvab omas haaremis unistada, kui et ta neile kontsessioone annaks tinalademetega väljakaevamiseks, mida see maa eneses peidab. Pooldasin ärimehi, kui nendega rääkisin. Iseeneses aga põlgasin neid. Kui ometi see püha

ja ääreni täidetud eurooplane, kes Roniusega varustatult kõike ühepikuseks teha ja igalpool purukuiva ühetoonilisust tahab luua, parem Themse kallastele jääks ja meile jätkaks meie lõbu ja võimaluse meil omas otstarbetuses siin neis sinistes metsades ümberluusida. Ainult sel juhusel, kui ta ise kord õitseks ja kasvaks ja midagi enesest annaks, jätkaks meie järele tema jalutu terrorismi üle naermast, ja siis kingiksime talle kontsessiooni väikeseks miiniks, et ta oma suu peaks.

Birubunga sultan on õnnelikul kombel vastutulematu kultuuri sissetungimisele. Tarvilikul juhusel saab ta koguni sõjavõimudega seda takistama. Ta peab alalist sõjaväge, mis ikka lahinguvalmis; see seisab koos kaheksast mehest, kes vanade eestlaaditavate püssidega varustatud, mis iga kuu seest ja väljast liivaga küüritud saavad. Nimelt on kliima Birubungas sedavõrd kuum ja niiske, et kõik igasugused raudsed asjad rutem kui nädala jooksul roostekorruga kaetud saavad; ja kuna nüüd sõjariistad vaheldamisi roostetavad ja liivaga puhastatud saavad, siis on nad nii ümarikuks lihvitud ja läigivad alati, et see aina silmalõbu on. Niisuguse korraliku ümberkäimise tagajärjel lasevad nad koguni omapäraselt, nimelt spiraalkujuliselt ehk jälle kui tuulispask, nii et nad koguni hiiglasuurte seibide päale jõuavad mõjuda. Nad on sellepärast väga mõrtsukalised sõjariistad. Malaiialased, nende omanikud, kinnitasid, et nende mõju lihtsalt nõiduslik olla.

Päale sõjaväe kaitseb sultani päälinna kindlus. Ühel kõrgustikul, sultani telkide taga, on pool tosinat vanu Hollandi piiramissuurtükke, keskajast pärit, brongsist ja üleni roheline samblakorruga kaetud. Need on väga hädaohtlikud laskeriistad. Aastate eest sai üht nende hulgast proovitud ja see maksis kahekümne ühe inimese elu; suurtüki üksikud osad on

veel praegu maas rohu sees. Kuus järelproovimatut on veel alles juhuseks, kui sõda peaks lahti puhkema.

Sultani sõjalaevastik on suurema tähtsusega, kui jalavägi, vähemalt kunstilises mõttes. Ta seisab koos neljast nikerdatust ja rikkalikult ülemaalitust galeerist, ja igas ühes on nelikümmend alasti poissi sõudjateks. Selle armadaga teeb sultan aegajalt sõitused jõge mööda ülespoole. Esimeses ja kõigetoredamas paadis istub ta ise päris üksi siiditelgi all, kolmes järgmises jälgib talle ta haarem. Sultan on noor mees, puht Malaia tüüp, pehmete näojoontega, ja ta pilgust paistab, nagu oleks kõik maailm talle võõras ja kaugel. Ta istub kui mõni vang omas paadis, üksi ja luku taga. Ta kõrval, telgi samba küljes, ripub telefon, mis madalikest, väävlidusest Londonist ta juure tunginud. Aeg ajalt meelitab tseniidis seisev päike või torkav jõelainte vastupeegeldus smaragdidelt, mis ta oma parema käe nimetissõrme kannab, roheline välgu välja. Talle järgnevad kolm teist galeeri, tihedalt vaipadega kaetud. Eesriiete tagant kostab tütarlaste naer ja kõnekõmin, kuna telliskivikarvalised aerupoisid omade südamekujuliste aerudega paatide küljeäärset vett vahuks kühveldavad. Need naeruhimulised nägematud on vürsti saatkond, ja ilmaski ei ole ühel laevastikul «meeskonda» olnud, mis oleks äravõitmatum ja kergemalt varustatud.

Malaia naisterahvas ei pane end võitluseks raudriide, selleks on sääl liig kuum, ta võitleb särgis ja läheb julgelt edasi, ta on distsiplineeritud surmani. Keegi ei suuda talle vastu panna. Viisakas kauguses järgneb sõjapaatidele pikk rida harilikke lootsikuid, milles istub laevastiku kindel teenrite ja kokkade staab. Niisugustelt ringreisidelt, mis harilikult neli kuni viis päeva kestavad, tuleb sultan ikka võiduga kroonitult tagasi. Ta on väikese väljasõidu teinud visemaa sihis oma ürgmetsa, on pidanud terve rea võidurikkaid söömaegi, ja on hirmsad igavuspäevad lahingus tagasilöönud.

Rahvas vaatab nende ürgmetsa reise pääle kõigesuurema aukartusega. Kui sultan oma saatkonnaga pikkamisi kesk jõge ülespoole libiseb, tüürib iga paadis istuja malaialane oma küna kaldale võimalikult lähemale. Keegi ei ole ilmaski ka varjugi näinud sultani naistest, sest esiteks ei tohi nende pimestav alasti olek harjumuse läbi nõrgendatud saada, teiseks vaadatakse selle kui ühe salasduliku riigiakti pääle, kui sultan oma noorsooga ürgmetsas nõupidamisel istub.

See ei ole nimelt mitte ainult ta ihukaitsevägi sõjaväljal, vaid galeerid on ka ilus riigi parlament kolmes kambris, mida vürst enesega kaasa välja vabadusse viib. Ta soovib metsikute palmipuude all valitseda. Ta peab seda riigi kasuks, omi tuliseid neljateistkümnenaastaseid isoleerida, et keegi nende pääle mõju avaldada ei saaks. Ja tal on õigus. Sest ta on muhameedlane. Ta mõtleb kui süütu malaialane ainult armastusest ja annab oma rahvale hääd eeskuju. Ta ei ole häbi tundma õppinud, tal puudub haiglane ärusaamine koomilisusest. Ta jõuab kõige lühemat teed õnnele, talle on tasakalu tunne külgesündinud. Ta ei murra oma pääd elu üle, ta paenutab end alandlikult Selle ees, mida ta peab Saatuseks. Selle Saatuse poolt on ta igavesest ajast alates elule ja surmale mõistetud. Et nüüd õnn kestev oleks ja mitte harjumuseks ei saaks, sellepärast on sultani ja ta alamate igapäevse vabaduse kitsendamise eest hoolt kantud. Malaialane, kes vabalt laias metsikus laanes ilmale tuleb, leiab end meelemärgusele tulles valjude paragrafide ja käskude süsteemis, mis temaga ühes kasvavad; ta peab end oma jumalale hääksmeeleks viis-

korda päevas Birubunga supisoojas jões pesema (see on ihumahale kasulik!) ja kui ta palve ajal ei juhtu mõne jõe läheduses olema, siis peab ta oma keha kuumas tõlmus või liivas pesema. (Ah!) Pesema peab ta end, nii nõuab Muhamed, ja see rusub paljuid kui raske koorem. Malaialane ei tohi pekki süüa (siga läheb troopika maadel nii ruttu raisku); jões ja ookeani liivakul on palju kalu, aga ometi on ebameeldiv, et midagi olemas, mida ei tohi! Noor sultan omas igapäevses elus on kolesuure auahnuse ori, ja kuidas ta kannatab, kuna ta Koraani lugema peab, päälegi veel Arabia keeles, mida ta ei oska . . . see noor sultan kes tõepoolest täis vallatust ja elulusti ja kelmustikke on! Seleparast on Prohvet omas tarkuses ajutisi väljasõitused metsadesse lubanud ehk õigemiini valjult ettekirjutanud. On ju olemas Koraanis üks koht, mis sulle tumedalt aga tungivalt kuulutab, et sa pead metsadesse minema, et sa end leiaks kui inimene, ja et sa omad sõbrannad pead ühes võtma, et nad jumalat näeksid.

Noor tõsine sultan, kes riigivalitsuse ikke all ägama ja seepidiselt mingist parandamatust valust hävinema näib, mis teda niisugustel juhustel üksindusse ajab ta siidise telgi alla, on tõepoolest kõige lõbusam mees riigis. Kui ta õnnelikult oma saatkonnaga on metsadesse jõudnud, heidab ta enesest niipalju kui võimalik, see tähendab, omad riided. Aga häda sellele, kes enesele lubab sultani ta loomulikkuses salaja vahitada. Ainult vürsti naised tohivad teda metsades näha. Kõrged saksad lõbustavad end süütult ja kenasti nagu jumalad. Nad ehitavad telkisid palmide varjus, söövad, mängivad ja pidutsevad terve päeva. Vahel sõnuvad nad jõgemööda üles kuni mõne koseni, ujuvad sääl vetekeerus ringi ja lõbutsevad suurepäraliselt. Nad armastavad iseäranis vetemängusid, nagu nende suguharu kaugetel lõunasaarestikkudel, kelle suuremaks lõbuks on selili üksiku laua pääl pikkadel, rohelistel järsklaintel ookeani lõpmatuses ümber ujuda. Aeg ajalt lõbustab sultan ennast ja oma saatkonda talstate elevantide seljas ratsutades ja suuri fiktiivseid manöövrid tehes metsas, misjuures nad üksteist puuviljaga loobivad ja õitseva orchidee väänkasvudest lingudega üksteist kinni püüavad.

Riigitruu malaialane, kes oma küna põhja pöördud pilguga sulistades mööda sõuab, kuuleb seda rõõmust askeldamist ja usub, et riigipää nüüd omas ametis kriitilisele punktile on jõudnud, et aga kõik jälle korda saab ja riigi hääks pöördub.

Sultani valitsusele on suureks tähtsuseks muusika. Suur trumm ja inimesse kõri on loomulikud instrumendid. On ainult üks number, ainult üks variatsioon, see tähendab, et vahetpidamata saab suure kuratliku metalltrummi pihta paugutatud, mille mõrtsukalik tormijooks õhu ja taeva vastu malaialase kõrva kui magus muusika puudutab; ja selle juure laulavad tundide kaupa kõige nooremad ja vastupidavamad poisid. Laulmine . . . appikarjumine on see, fortissimo mõirgamine; need tugevate musklitega lauljad tõukavad enesest kõige kõrgemate toonidena lõputu seeria unistavaid appihüüdeid! Igal ööl kõlab see hiiglamuusika Birubungas, ja see on ainuke rahva lõbustus. Nii tihti kui üks rõõmus malaialane pidu omas palmihurtsikus annab, makan besar, mis suurt söömaega tähendab, siis töötavaad nad trummi pääl kõigest jõust neli kuni viis tundi järgimööda, nii et see kõlab nagu rütmiline kaljulõhkumine, ja selle juure laulab koor. On mingi elajalik muusika neis kõri harjutustes. Muidu ei või malaialasi metsinimesteks lugeda, ainult siis, kui nad laulavad. Siis tuigerdavad nad hingelikkusest, metsi-

kust kirest ja huluvad õnnest. Kuna nad tervest kõrist kisendavad, paistab, nagu paneks nad vaheldamisi sõrmi kahe angu päale kõris, nii et hääel vahetdipamata mõned toonid tõuseb ja vajub, ja kui nad siis tundide kaupa tooniredeli kõige päädpöörivamatel kõrgetel kohtadel on püsinud, kui öö must ja keevalt kuum on ja äike nagu välkudest nõelapadi kaugelt ähvardab, siis segab end valu ja hädaohu meeoleolu kõige ülevama lõbutundega! Tekst: *M a o l e n k u i j u m a l , m a s u r e n !*

Ööd Birubungas on mustad ja kuumad, kubisevad tsikaadidest, kelle tuhandehääliline närimine ja viilimine aeg ajalt mingiks signaaliks ühte liitub, ü h e k s

kriiskavaks tooniks, nagu saaks sel silmapilgul keegi sünnitatud.

Troopika maades on üks teatud putukas olemas, keda kunagi ei nähta, vaid keda ainult öösel kuulatakse ja kes mõnikord pikalt, noateravalt kisendab, mis nii õudselts kõlab, kui tuleks see viimse hingetõmbena tapetud läbilõigatud kõrist. See surmaputukas kisedab samuti kui tsikaadid ja tuletub meile läbilõikava sündimiskisaga elu meele!

Kuulake mõned majad edasi, kuulake seda trummi põrgulärmi, mis on sarnane tumedale öö pulsilöögile, kuulake seda laulu, mis on kui metsik kaebe, mis aga ainult isust ja lõbust kuulutab. . . see on troopika öö.

(Järgneb).

Hää jätkaja

Ateksei Remisovi grotesk.

1.

Elanikkuderikka Ermejevi maja viletsas pööningutoas Vasiili saarel elas sõjaväe akadeemia üliõpilane Lapin.

Ta nägi palju vaeva õppimise kallal, veel raskem oli tal tükikest leiba saada. Kuid ta oli julge, usin ja järelejätmata.

Sashenjka, kübarategijanna väikesest töökojast, sama vaene, nagu temagi, võttis ta tööst osa ja aitas teda, milles võis. Raskes puuduses ja muredes ei pannud Lapin lambi väriseva tule valgusel isegi nagu tähele, kas ta ilus on või ei, aga pärast tööd kuni hilja õõni, viskas ta, Lapin, end otsekohe voodi.

Nimepäevaks kogus Lapin oma juure seltsilised kokku ja nad jõid kuni hilja õõni, kuna Sashenjka juba ammu sitsist eesriide taga rahulikult magas, õlut ja viina.

Pööningule kuuludusid tuulepuhangud merelt, kuid need lämbusid häälele kättes.

Jutt kaldus sellele: kes vahvam on?

Ja otsustati, et igaüks peab ebahariliku teoga valmis saama.

Esimesena astus üles üliõpilane Prokopov.

«Teeme nõnda. . . Nädal tagasi, nagu teile teada, suri meie professor, kuulus hirurg Petrov. Kogu oma elu aeg hoidis ta end inimestest eemale ja teda peeti nõiaaks. Ta on maetud, nagu teie teate, Smolenski surnuaeda — kutsume tema meie juure küllal!»

Seltsiliste nõusolev naer kattis, nagu tuul, sõnad kinni.

«Aga et ta mitte vastu ei paneks», jätkas Prokopov, «võtame ajutiselt risti ära. Ja las' see, kes valmis seda tegema, vahvuse tundemärgiks selle risti siia toob.»

Ja lõhkes naer, veel kõvemini lõhkes pööningul.

Puudus ainult see, kes julgenud oleks.

«Olen nõus», ütles Lapin, «lähen ja kutsun tema, kuid risti ma ei võta: see oleks haavav surnule.»

«Aga millega kinnitad sa oma kutsumist?» karjusid seltsilised.

«Aga las' tuleb keegi minuga ühes, see ongi tunnistuseks.»

«Hää», tõusis üles musta habemega Smõgin, kõige tulusam ja kõige tugevam, «ma lähen.»

Ja seltsimeeste naeru saatel läksid mõlemad vaarudes toast välja.

Ja kui trepist alla tulid ja hoovipääl jõudsid, oleks tuul nad peaaegu ümber paisanud. Kuid see ei pidanud neid kinni: kindel otsus jõovastas rohkem kui õlu ja viin.

Läbi kleepiva muda ja üle kraavide jõudsid nad surnuaiani.

Kuu, sulades kiire pilvede lennus, virvendas kaugelt. Sadas suure tuulega peenikest vihma.

See oli tunnil, kui põhja merd mööda jookseb lendav hollandlane.

Mitte väheste otsimiste järele, lõpuks leidsid nad värkse professori haua, tema valge kasepuust risti.

Lapin paljastas pää.

«Lugupeetud õpetlane», ütles ta, pöörates surnuhaua poole, «kogu teie elu oli pühendatud ligemise saatuse kergendamiseks. Teie päästsite tuhanded elud surmast, haigustest, õnnetustest. Nüüd, millal teie saanud õiglase puhkuse tööst, palun ma teid oma endiste õpilaste seltsi: arvan, et teie leiata vaba minuti surnukirstu laudade taga.»

Lapin tahtis mütsi pähe panna, kuid tuul kiskus selle tema käest, tõstis risti kohale üles ja viis ära.

Samal ajal haaras Smõgin kahe käega ristik kinni ja tõmbas kõigest jõust selle välja.

«Ei tohi!» karjatas Lapin.

Kuid oli juba hilja: sore maa andis kergesti järele.

Ja kui nad jälle pööningule koju tulid ja Smõgin professori valget risti näitas, si's ei olnud seltsiliste meelehääel enam lõppu.

Ainult Lapin, vajudes korraka kokku, pomises:

«Vabanda, meie haavasime sind.»

Joomine lähenes lõpule; joodi, kallati klaasides viimaseid pudelid. Ja varsti jäid kõik magama.

Heitis ka Lapin magama.

Kuid ei saanud uinuda. Ta oleks nagu mõnesse ujuvasse kuristikku vajunud ja pööras hirmust teise külje, kuid teda kiigutati halastamatult ja ta all kõikus kõik ilma ühegi toeta.

Ta tõusis üles.

Aga toast väljamineks unustas ta otsekohe, misjaoks seda tegi, tuli trepist alla ja leidis end uulitsal.

Siin pani ta tähele, et ilm muutunud oli: täiskuu valgustas selgesti ja oli väga vaikne. Tema jalad kandsid teda surnuaiale. Ilma vaevata leidis ta tuttava haua ja langes jõuetuses maha.

«Vabanda, meie haavasime sind!» pomises ta.

Ja nagu vastuseks läikisid korraka tema ees kuldraamidega prillid, paljas pää ja punakas habe.

«Sa ei haavanud mind, Lapin,» arusaadavalt ja selgelt ütles professor, «mäletan sind ja tean, kui usin sa oled. Kuid sul ei ole andi: sinu mõistus ja sinu süda ei kõlba mitte kuhugi.»

Rohkem midagi ei näinud Lapin ja midagi ei kuulnud ta enam.

2.

Aga kui ta üles ärkas, leidis ta, et magas põrandal otse ukse juures ja väga ebakohaselt.

Eilse joomingu jäljed ja nagu juhtus lamavad seltsilised, see kõik näis temale vastik ja ta ruttas välja.

Minnes üle hoovi, nägi Lapin imestusega, et tema müts majahoidja korteri juures naela otsas ripub.

Ja, ta ei eksinud, see oli tema müts.

Ja ta võttis selle, seisatas, ei saanud millestki aru ja läks tasakesi tagasi.

Ta pidi kaua hoovipääl seisnud olema: toas ei leidnud ta enam seltsilisi, ja ka professori valget risti ei olnud.

Aga vahest näis see kõik ainult purjus pääga nii olevat?

Ja tõesti ei olnud midagi: noh, aga mis joomingusse puutub, siis oli joodud, vaat, pudelid. . . aga rist ja professor. . .

Rahunedes et kõik juhtumus joomingust, koristas Lapin toa ja, nagu harilikult, algas tööd.

Nii läks elu oma rada.

Ja kolme päeva pärast kadus pääst igasugune mälestus nimepäevast, ja kõik ununes.

Kogu oma pingutatud tähelepanuga, kui kõige hoolsam õpilane, istus Lapin raamatute virna taga.

Tuul kohises akna taga ja eesriide taga norskas Sashenjka. Vaevaga uurides teaduslist tööd, kuulis Lapin pärast kella kahteistkümmend öösel, kuidas keegi seljataga ütles:

«Sul ei ole andi: sinu mõistus ja sinu süda ei kõlba kuhugi.»

Aga ma vahetan sinu südame ja mõistuse, sest et sa inimeste vastu hää oled.»

Lapin värahtus ja keeras end tahtmata toolil ümber: tema ees seisis surnud professor; kuldprillid, paljas pää ja punakas habe läikisid nagu udus; tal oli seljas valge rüüd ja käes hiilgas lõikamisinuga. Käskivalt näitas ta sohva päälle.

Lapin, hirmust surnukahvatu olles, tõusis sõnakuulelikult toolilt ja heitis maha.

Aga professor tõstis tema kohal lõikamisnoa üles ja lõikas temal ühe lõikega rinna ja kõhu Greeka tau kujuliselt lahti, selle järele lõikas südame ja põrna välja, võttis laualt mingisugusest nõust vahetuse — pani uue südame, uue põrna kohale ja, kinni õmmeldes, mähkis haava kinni.

«Lama kuni hommikuni!»

Hirmust pigistas Lapin silmad kinni, mitte hingates.

Aga hommikul soovial ärgates nägi ta, et tema kuub lahti, särk katki kistud ja särgil väikesed veremärgid, rinnal aga peenike verine arm, kui nõör-tau.

Ta äratas otsekohe Sashenja üles ja näitas temale oma lõhkilõigatud rinda.

Aga Sashenja vaatas küll ehk teraselt, kuid ei jõudnud midagi aru saada ja kui midagi mõtles, siis ainult nende äärmise vaesuse üle, kus millegagi isegi pesu enam parandada ei saa.

Samal õhtul pani Lapin tähele, et töö temal imekergesti edeneb. Ja teadusliku raamatu sisu, millest ta varem vaevalt jumalaabiga 10 lehekülge läbi jõudis võtta, jäi talle nüüd ühe õhtuga meele.

Nüüd oli tal vaba aega, ja puudus see väsimus, millega ta varem, enesest mitte aru saades, magama heitis. Ja kord Sashenjat vaadates märkas ta esimene kord, kui inetu see oli — kõik oli tema juures nii väike ja tähtsusetu, ta piim-hallid silmad, lai nina, lihtsalt ei olnud midagi, mis meele oleks jäänud.

«Jumal», mõtles Lapin esimest korda, «ja mispärast ma teda armastanud olen?»

Tema kurbusel ei olnud lõppu.

Kuid nurisemata Sashenja teenivus, järelandlikkus, tema hoolitsemine lepitasiid Lapini kareda saatusega.

Õppimine edenes edukalt. Ja kui eksamid algasid, siis ei tuletanud need millegagi tema endiseid kannatusi meele. Ja kursuse kirjalik töö, mis hiljaks tõi, oli kerge kirjutada.

Lapin tundis enese täiesti teise inimese olevat — suurte teadmistega, tasakaalus ja mitte ilma ettekujutusvõimetega.

Ta andis kõige paremini eksamid ära.

3.

Viimase eksami järele tuli Lapin hilja koju.

Hoolikalt raamatuid kokkupannes, istus ta sohvale ja nägi korraka: laua taga istus professor.

Professor ulatas temale käe lahke naeratusega, kavalalt silmi pilgutades:

«Mis, Lapin, oled rahul?»

«Ma ei ole niisuguse edu üle isegi unistanud, kuid, lugupeetud professor» mitte ilma ladususega pööras Lapin tema poole, «kas ei oleks kuidagi võimalik minu Sashenjat ilusamaks teha?»

«Sinu mõistuse ja teadmiste juures,» naeratas professor, «iludus — tühi asi!»

Ja Lapin ei jõudnud ümber vaadatagi, kui professor eesriide taha astus ja lõikenoa kindla liigutusega Sashenjal pää otsast ära lõi: ja seda üle õla visates, võttis laualt taldrikult teise pää ja kinnitas keha külge.

«See on ilus, päänägu ilma muutmata.»

Lapin jäi nagu keeletuks, ta ei saanud ka kõige lihtsamat sõna lausuda, et professori tänada.

Hommikul üles ärgates tahtis Sashenja harjumuse järele omast kehvast juuksepealmikust kinni võtta, mis tema õlal rippus, ja korraka kukkus ta käsi toreda soengu pääle. End mitte uskudes tõstis ta mõlemad käed üles, et juukseid lahti päästa, ja mittepleekinud, kullakarva juukselekid langesid kui ussid tema õlgadele alla. Hirmust karjatas ta.

Karjumise pääle hüppas Lapin üles ja nähes Sashenja kehal antiik jumalanna pääd Ermitashist, tuletas kõik eilse meele ja mäletas mõttes tänuga professori.

Uus pää kõneles Sashenja keeli ja kõik oli imestavalt hästi juure pandud; ainult kaelal oleks nagu peenike nõör veretanud.

Ja kui Sashenja alla läks, et turgu minna, ei olnud Ermejevi maja elanikkude ohkamistel enam lõppu.

Aga teine päev karjusid lapsed temale hoovis järele:

«Muudetud pääl!»

Kui neist keegi terasem oleks olnud, siis oleks ta sedasama ka Lapinile hüüdnud, kuid Lapini muudatus ei olnud kättesaadav ka kõige terasemale silmale.

4.

Makarovi majas, kuhu Lapin Sashenjkaga elama asus, juhtus nädal enne nende sinnaasumist hirmus asi: peremehel Makarovil tapeti metsikul viisil tema tütar — rõõvlid murdsid sisse, tappes toatüdraku, lõikasid Njutal pää otsast ja viisid ühes.

Vanamees Makarov, löödud kurbusest, oli väga ärritatud: Njuta kandis oma imeilusates palmikutes pärlist juukseõela, ja seda oleks lihtsalt juustest välja võinud tõmmata, pääd otsast raumata jättes, aga nüüd ei saa isegi auga maha matta — kuidas tõepoolest lasta ilma pääta kehale viimane suudlemine osaks saada?

Kordnik Erast Apolinaritsh soovitas vanamehele tapetud toatüdraku täidiga kokku leppida, Marishal pead otsast ära lõigata ja Anna Vassiljevna kirstu panna.

Vanamees oli peaaegu nõus, kuid tema naine ei tahtnud sellest midagi kuulda.

«Ei taha», ütles tema, «suudelda toatüdrakut Marishat».

Nii peeti matused ära.

Ja varsti pärast matuseid läks kord vanamees Makarov uulitsale ja jäi keeletuks: tema maja juures seisis tema surnud tütar Njuta üliõpilasega, käe alt kinni hoides.

Ei võinud kahtlust olla — see oli elav Njuta! — ja vanamees karjus Lapina ja Sashenja suureks imestuseks üle kogu uulitsa: karaul!

Ja minut hiljem läksid kõik jaoskonda, kus juba jaoskonna ülema seis vanamees, näidates Lapina pääle, pahaselt kuulutas:

«Vaat, on minu surnud tütrele pää ära varastanud ja selle tüdraku külge pannud!»

Jaoskanna ülem, tundes vanameest kui soliidset inimest, tähendas ettevaatlikult:

«Vassiili Aleksejevitch, misjaoks neile võõras pää? Preilil on ise oma. Ärge vihastage, see ei ole võimalik.»

Ja kui Sashenja kõnelema hakkas ja vanamees veendus, et Njuta pea hoopis teise häälega kõneleb, siis andis ta järele. Ja nii läksidki laiali.

Kogu õo nuttis vanamees, ja kui suikuma jäi, nägi korraka Njutat nagu elavat.

«Papake», ütles ta, «pää lõikas mul otsast ära hulgas Jashka, aga surnud kuulus professor hirurg Petrov võitis minu pää ja pani preili keha külge, keda sa eila jaoskonnas nägid. Ma ei ole mitte täiesti ilmast ära läinud. Osa minu hingest on selle preiliga seotud, ja sa pead teda armastama kui tüdarta ja temast mitte midagi halba mõtlema. Kaitse teda nagu iseend!»

Hirmust leidis vanamees vaevalt ukse: ta tahtis otsekohe seda oma vanaeidele jutustada. Aga vanaeit tuli ise tema juure ja ei lasknud kõnelda: tema ise oli just Njutat unes näinud ja kordas sõnasõnal vanamehe unenäo.

«Njuta tahtmine on purustamata», otsustasid vanakesed. Majaraamatu järele otsis vanamees Lapini üles ja võttis Sashenja kasulapseks. Ja Lapinad astusid abiellu.

Ja nad elasid ilma mingisuguse mureta vanamehe kulul, kui oma vanemate juures.

Vanakesed armastasid Sashenjat väga.

Lõpueksamite aeg lähenes.

Kõik läks väga hästi. Lapin oli akadeemias esimene üliõpilane. Professorid uhkustasid temaga.

Pärast attestadi saamist, valmistades magama minna, hakkas Lapin oma tulevikust unistama. Ta unistused olid nii tulised, et ta sugugi tähelegi ei pannud, kui professor tuli ja ainult tuttav hää äratas ta jälle üles.

«Võin palju sinu hääks teha, aga mitte kõik,» ütles professor, «saatus on võitmata. Sa ei saa teaduse alal kuulsaks, kuid küll harilikuks teadusemehiks. Kõrgemale ära püüa! Meie näeme veel ja viimane kord.»

5.

Ühetasaselt ja rahulikult kadusid professor Lapini päevad.

Ühes kauges ülikoolis töötas ta, kus temale üldine lugupeetamine osaks sai. Tal oli oma kliinik, kus ettelugemisi pidas ja haigeid vastu võttis.

Ta ei nurisunud kunagi saatuse pääle.

Aga minevik jäi nii kaugemale, et kui tuligi meele, siis kergeti ja rõõmsalt, kui imeline uni.

Lapin pidas end õnnelikuks.

Kord sügisel vihmasel õhtul, kui lambi juures nii hää laua taga raamatu kallal istuda, kuulas Lapin, lehitsedes parajasti saadud ajakirja viimaste uudistega, oma rahulisi mõtteid, mis ühte ja sama korrutasid, kui tuul korstnas.

Ja vaat, kui rahutund lähenes, avanes kabineti uks tasa ja keegi tuli sisse. Lapin hoides raamatut endiselt laes, jäi teraselt kuulama, oodates, kuni tundmatu varjust välja astub!

Ja tundis korraka, et süda miskipärast peksma hakkas.

«Professor Petrov», kõlas selgesti ja arusaadavalt, aga valguse joonel välgatasid kuld prillid, paljas pää, punakas habe.

«Professor Lapin», tutvustades tõsiselt Lapin ja vaatas minuti jooksul teraselt külalist, ja korraka oleks teda midagi nagu pigistanud, ta ei saanud hingata, ja avades vastutahtmist suu, hakkas ta hingeldades õhku püüdma.

«Viimasele teele», selgelt ja arusaadavalt ütles tuttav hää, «saatus on võitmata. Sa said kõik, mis antud inimesele: sul oli õnn ja rahu. Läheme, ära karda! Ja säääl jatkad sa —»

Lapin andis võõrale alla: tahtis ta midagi küsida ehk leppis juba?

«Sa jatkad sama elu.»

Ja vikat niitis, ja hingekinnijäädes langes Lapin vastu lauda — kõik oli otsas.

TARTU VABASTAMINE

(Tartu vabastamise päeva mälestuseks 14. jaanuaril 1919.)

Päätükk Noor-Eesti kirjastusel ilmuvast raamatust «Lcheküljed vabadussõjast.»

Saksa okkupatsiooni võimud olid alles veel lahkumas, kui juba Narva ja Pihkva poolt Tartu teated hakkasid jõudma, et enamlased Anveltiga eesotsas Eestisse on hakanud tungima. Need teated leidsid ikka rohkem ja rohkem kinnitust ja järkjärgult tungisid enamlaste salgad sisemaale, valmistades suurt hirmu ja häda. Poolehoidjaid ja kaasatundjaid oli neil eestlaste keskel vähe ja rahva enamus oli kindlasti sissetungiva võõra võimu vastu.

Seisukord näis aga alguses täiesti lootusetu olevat, sest Eesti ajutisel valitsusel, kes vaevalt jälle oma tegevust võis alata, puudus peaaegu igasugune sõjavägi, riigikaitse, kuna Saksa okkupatsiooni väed, sagedasti enamlastega äraandlikke lepinguid tehes, nagu see Võru all ja mujal sündis, taganesid peaaegu ilma vastupanemata, viies ühes, mis võimalik oli. Suure rutuga organiseeritud omakaitse, üksikute Eesti väeosade, polkude ja pataljoni näol, oli nõrk ja ei jõudnud iseseisvalt enamlaste päätetungimist kinni pidada, rääkimata väljapaiskamisest üle piiri, sest puudusid alguses sõjariistad, sõjamoona, igasugune varustus jne. peaaegu täiesti. Mis Saksa okkupatsiooni võimudest ehk saadi, oli vana ja kõlbmatu. Ka sisemine kasvatus, õpetus ja distsipliin oli formeeritavates väeosades väga nõrk ja puudulik, mis ka arusaadav, kui võtta arvesse, et see töö suure rutuga, nii öelda, üle öö-päeva sündis. Kõik need tegurid olidki põhjuseks, et ka Tartu 21. detsembril 1918. aastal enamlaste kätte langes. 18. detsembril hommikul lahkusid lõpulikult Tartust Saksa okkupatsiooni väed. Tartu organiseeritav 2. jalaväe polk oli aga nõrk üksi väga puuduliku õpetuse, sõjariistade ning varustusega enamlaste vastu kaitset looma; päalegi ei täitnud Pihkvast taganenud Põhja-Lääne armee väeosad Bulak-Balahovitshi juhatusel käsku, vaid taganesid ilma vastupanekuta ja Tartu teada andmata üle Elva Viljandi-Põhja-Samaa sihile. Sedasama peab ütlemata kohalikust Balti pataljonist rittmeister von Sieversi juhatusel.

Tartu langemist kiirendas ka sisemine käärimine, mis kahes 2. polgu Tartus asuvas roodus algas. Meele on jäänud pilt, kui enne Tartu äraandmist 20. detsembril õhtul ühe nimetatud roodu sõdurid, üles ässitatud enamlaste agentide poolt, 2. polgu moonaladu Riia uulitsas, vastu Pauluse kirikut, rüüstasid. Tülitseti ja kiseldi õhtu pimeduses ladu ees, paugutades püsse, aeti võõraid ära, ähvardades lasta, kui ei lähe. Tüli ja kära kestis seni, kui laduksed lahti olid murtud. Pärast seda algas rüüstamine, just nii, kui seda tegid Tartu tagavara pataljoni sõdurid 1918. aasta kevadtalvel paar päeva enne okkupatsiooni vägede Tartu jõudmist tagavara pataljoni ladudega Krasnojarski kasarmute platsil. Rüüstajad pidasid hobused, kes juhtusid mööda sõitma, kinni, et ladust riisitud kraami, jahukotte, nahka ja teisi asju päale laduda ja linna laiali vedada.

Oli midagi kurba ja valusat kõiges selles. Rüüstajad käisid kui vargad edas-tagasi õhtu pimeduses. Oli näha, et nad kartsid ei tea mida. Kui ladust juba kaugemale jõuti, siis räägiti oma keskel sosinal ja tasa, nagu hirmunud häälele.

Taganesime parajasti linnast välja, sõites ladu rüüstajatest mööda. Kisa, kära, üksikud püssipaugud ja kuskil kaugel suurtüki mürin, siis põgenejad ohked ning rataste kolin. Seljataga õõ pimeduses linn, kust välja tulime, kuhu omaksed jäid ja millega nii palju seotud oli. Oli siiski tundmus, et varsti jälle Tartu vabaneb ja põgenejad oma kodukohta tagasi võivad tulla. Tundmused ei petnud.

Taganemisel saime kümme versta Tartust Viljandi poole taganeva Peremõkina väeosaga kokku. Viimane oli parajasti üle ühe ojakese minemas, kuna mõned selle väeos sõdurid jälle talu, mille nime ei tea, rüüstasid. Kõik ligivõetav varandus ja kraam tassiti talust välja ja viidi ühes, isegi kariloomad. Seilega vahest on ka seletatav, et Peremõkina väe-

osal mitmekümne päälise kari kaasas oli. Talu peremees lamas õues oma vere sees, ta koer istus tema kõrval ja oleks kui vahti pidanud. Nagu pärast selgus, lasknud Peremõkina mehed peremehe sellepärast maha, et viimane sõnadega oma varandust kuidagi oli katsunud kaitseda. Päälise peremehe tapmist vägistasid sõdurid üht vanaeite. Ei olnud armas meil eestlastel seda kõike näha ja tunda. See eelpool seletatud lugu ei olnud ainuke, vaid neid on palju Vene väeosade poolt korda saadetud. Ei saa ka täherdamata jätta, et Peremõkin ja ta ohvitserid ka meiega häbemata ümber käisid. Esmalt taheti meid otsekohe arreteerida, pärast aga pandi keegi spioon, kes Eesti keelt oskas, meie juure vahiks; dokumendid muudugi uuriti otsekohe läbi. Ei lastud meid ka kaua väeosast mööda sõita, vaid peeti kui vange selle sabas valve all. Lõpuks pääsesime siiski mööda ja võisime kiiremine Viljandi poole sõita.

Viljandi jõudmise pühapäeva lõuna paiku. Sääli oli juba palju teisi tartlasi tuttavaid ees. Viljandi elanikud ise valmistasid Viljandist lahkumise vastu, paljud sõitsidki Tallinna poole kartes, et inuidu ehk raudtee Paide kohal läbi lõigatakse. Meeleolu oli üleüldiselt väga rõhutatud ning rusutatud; ei kellelgi polnud suuremat usku ega lootust olukorra paranemisele. Kui kord väiksemas ringis autoriteetne isik veel jutustas, et Tallinnaski asja päälise lootusetu vaadatakse ja et vägede ülemjuhataja olla lausunud: «vahest hoiame ehk Tallinna ja selle maakonna oma käes, kuid maa vabastamise päälise ei ole küll mingisugust lootust», siis võib ette kujutada, kui rusuvalt see teade mõjus. Ei olnud usku ka välise abi sisse, sest Tartus sai ju ikka nii Inglise laevastikku kui ka maaväge Tallinna oodatud, mis aga siiski kõige ootamise päälise tulla ei tahtnud.

Kõige selle üllaske seisukorra päälise vaatamata organiseeriti Eesti väeosad endise visadusega edasi. Tehti, mis võimalik oli.

Et enamlaste üle teateid koguda, otsustasin läbi frondi enamlaste ajal uuesti Tartu tulla. Kui kardetav see kõik ka ei olnud, tuli see siiski kindlasti ette võtta. Päälise jõulu pühi asusin teele. Reisi marsruti valisin üle Karksi, Taagepera, Helme, Puka, kuna arvasin, et Viljandi-Tartu teed raskem linna on pääseda. Reis kuni Leebiku mõisani ei pakkunud mingisugust

hädaohtu. Räägiti küll enamlastest, kes lõuna poolt, Valga ja Ruhja ümbrusest, põhja poole liikusid, kuid neid näinud ei olnud veel keegi. Selle vastu organiseeriti aga peaaegu igas mõisas kaitseliidu salku, koguti ustavaid mehi, peeti laskeharrutusi ja muretseti püsse, kuulipildujaid ning laskemoona, kui palju see võimalik oli. Oõseti pidasid kaitseliitlased valveteenitust ning võtsid sagedasti pikki luuramiskäike ette, otsides vaenlase asukohte Iseäralist kartust elanikkude keskel märgata ei olnud. Ajutise valitsuse rekvisitsiooni käsku, mis parajasti välja oli kuulutatud, täideti nähtavasti enam-vähem vastutõrkumata, kuna ju teada oli, et enamlased ikkagi rekvireerivad. Parem siis juba oma sõjaväele ja valitsusele anda, seletasid maapidajad.

Leebikus seletati kaitseliidu staabis, et enamlased Pukas ja, võib olla, isegi Pikasillas, Emajõel, asuvad ning sellepärast reisi teatud ettevaatusega peab jatkama. Otsustasin ühe kaitseliitlasega pikali rees ja talumehe riietes Puka raudtee jaama sõita. Kaitseliitlase ülesanne oli maakuulamine, kuna mina Pukast kuidagi edasi lootsin saada.

Teel Leebiku mõisast üle Pikasilla Puka raudteejaama ei näinud ma ainustki sõjaväelast, kuigi kaitseliitlane seletas, et Pikasillas kaitseliitlaste salk valveteenitust peab. Ka Pukas ei olnud sõjaväge, ei meie ega enamlaste oma. Ei osanud alguses midagi päälise hakata. Raudtee- ja postijaama ei usaldanud alguses minna, arvasin, et sääli tingimata patrullid liiguvad. Mujalt hobuseid edasilikumiseks ei saanud.

Lõpuks võtsin südametunnisega rindu ja läksin raudteejaama. Sääli ei leidnud kedagi päälise raudtee teenijate. Küsisin neilt, kas

Leiniant Julius Kuperjanov

Eesti vabadussõja kangelane, kes nelil aastal tagasi pärast Tartu vabastamist Valga vabastamise juures langes.

on Tartu võimalik sõita? Vastus oli jaatav, kuid lisati juure, et sõiduks kommissari luba vaja on. Järelepärimise päale, kus kommissar asub, vastati, et seda ei olegi veel Puka raioonis. Ilma selle loata ei julgenud ma aga raudteel sõita ja tegin, et rutemini jaamast minema sain. Enamlastest rääkides muigasid raudteelased alatasa. Ei jäänud muud üle, kui jala maanteed mööda Tartu poole liikuma hakata. Maa oli küll pikk, kuid lootsin sellegipärast vana-aasta hommikuks Tartu jõuda arvates, et mõne sõitjaga ehk tükk maad edasi saan. See aga ei läinud täide, sest keegi ei usaldanud teekäijat päale võtta. Puka jaamast algasin teekäiku kell 3 $\frac{1}{2}$ päale lõunat.

Et ilm soe ja tee tasane, ilma suurema lumeta oli, siis ei teinud käimine alguses raskusi, pärast väsisin aga väga ära ja oleksin hää meelega Nõo ja Tartu vahel mõnesse eluruumi sisse minna tahtnud, kuid kartsin, et sääl ehk enamlased ees võivad olla ning järele pärima hakkavad, mis asjamees ma olen. Umbes seitse versta Tartust võttis mind siiski üks turgu sõitjatest päale. Sellelt katsusin järele pärida, kuidas lood Tartus ja maal. Ta aga ei julgenud midagi jutustada, vaadates mind umbusklikult. Teada ei saanud sellepärast mitte vähemat kui midagi.

Tartu jõudes jätsin Filosoofi tänava kohal turgusõitja ja hakkasin üksi, paun seljas, oma korteri poole sammuma. Öudne oli kõik, kuigi varajane hommik oli, sest iga vastutuleja punaväelane oleks nagu küsinud, kust tuled ja kuhu lähed. Alguses nagu ei märganud mingisuguseid muudatusi. Ainult siis, kui tuttavad, kes paigale jäänud, vastu tulid, säärکید jalas, vanad mütsid pääs ja lagunenud riided seljas, kui mustatöölised, sain aru, et endisest ülikoolilinnast oli saanud kommunistide pesa, või kõige vähemalt taheti seda selleks teha. Korteri jõudes kuulsin, et ka mind juba taga otsimas oli käidud; läbiotsimist aga ei oldud veel toimetatud. Elamine linnas oli alalise hirmu ja kartusega seotud. Iga minut võis oodata, et sind uulitsal ehk kodus kinni võetakse ning pogrissi pistetakse. Iseäranis moodis olid kinnivõtmised öösi ja nimelt siis, kui enamlased üleüldist taganemist Eestimaalt algasid ning nende vägeded arjergardid juba Tartule lähenema hakkasid. Igaüht, kes paremini riides, saadeti soldati poolt kurja ja mõõtvana pilguga, tahtes nagu ütelda, et ka sina varsti puuris istuma saad. Alalised kinnivõtmised ja mahalaskmised tõendasid seda. Samal ajal aga ülendati kommunistlikku korda küll «Edasis» ja kirikus töörahva õpetaja Vallneri ning seltsimees Mägi poolt. Elukalidus tõusis pööraselt. Kui enne okkupatsiooni või nael 30 ida marka maksis, siis tuli nüüd 60 marka maksta. Muidugi kannatasid vaesed kõõlised, kellel vahest ainult mõned sajad tagavaraks olid, kõige rohkem.

Mida päev edasi, seda tõsisemaks muutus seisukord. Suure murega vaadati tulevikku ja oodati pääsmist. Isegi Tartu töölised oli juba neist paradiisi toojatest viljand. Samal ajal hakkasid ka jutud linnas ringi liikuma, et enamlased taganema löödud ja Eesti valitsuse väed Tartu poole lii guvad. Neid teateid räägiti salaja ja ainult kõige ustavamatele tuttavatele. Enamlaste sõjateated ei rääkinud küll sõnagi taganemisest, vaid just vastuoksa, kuulutasid peatselt Tallinna valdamist. Kuulujutud ei vaikinud, ja julgemad ning truamad elemendid linnas asusid sala-organisatsiooni loomisele. See kogus teateid enamlaste jõudude ja asukohtade üle linnas ning saatis neid teateid üle frondi. Sama sala-organisatsiooni kutsel pidid isegi kord öösi äkki Kuperjanovi partisanid Tartu sisse tungima ja selle oma alla võtma. Partisaanid ei tulnud, mis väga rusuvalt teadjate päale mõjus, seda rohkem, et kinnivõtmised ning mahalaskmised ikka sagedamaks läksid. Kui siis 13. jaanuari öösi vastu 14. jaanuari kaugelt suurtüki laskmine kostma hakkas, ei kahelnud enam keegi, et vabanemise tund lähedal. Vastu hommikut kostsid paugud juba üsna selgesti. Nii said suurtükide paugud linnale esimesteks rõõmu toojateks. Tartu enamlased nähtavasti ise aga veel taganemise sisse ei uskunud, või lootsid kõige vähemalt linnas all veel tugevasti vastu panna, sest 14. jaanuari hommikul algas nende asutustse,

nagu harilikult töö: töötasid igasugused komisjonid, töötas ka mobilisatsiooni komisjon. Alles kella kümne paiku sai enamlastele teadvaks, et Tartust lahkumine algas. Kell 12 oli linn enamlastest tühi. Kuid enne lahkumist panid nad oma ohvrite kallal kredikkassa keldris hirmsa verepulma toime, kus teiste hulgas tapsid professor Hahni ja piiskop Platoni. Veretöö oleks veel hirmsam olnud, kui vangid ei oleks aimanud, mis väljas sünnib ja kui nad rahva abil ukseid lahti ei oleks murdnud, pääsedes sel teel vabadusse.

Pärast enamlaste linnast lahkumist hakkasid inimesed uulitsale ilmuma, vaatamata sellest, et suurtüki kuulid veel õige sagedasti üle linna enamlastele järele vihisesid ja mõned isegi linna langesid. Poodid ja kõik asutused olid kinni. Oli kui pühapäev. Vaikne ja pühalik. Esimesi vabastajaid nähes täitis kõiki rõõmuhüü. Raekoja ette jõudsid esimestena Kuperjanovi partisanid, umbes kella 5 ajal p. l., kuna soomusrongid juba mõni tund varem raudteejaama sisse tungisid. Vabastajaid võeti vastu lilledega; ka Saksa preilid olid nende hulgas, kes Eesti sõduritele lille pildusid. Uuesti lehvis sinine-must-valge lipp uhkesti raekojal. Ka teiste Eesti asutuste majakatustele ilmusid nagu karilikkult aegamisi Eesti lipud. Kannatas linn vähe suurtüki kuulide all, ainult paar maja said riivata, kuna ühte pomm sisse janges.

Kui võrrelda päätungivaid ja taganevaid, meie ja enamlaste jõude, siis peab imestama, et enamlased nii väikse käputäie meeste ees põgenesid, sest Eesti vägesid, kes Tartu vabastasid, oli nii vähe, et linnas patrulle ja linnale kõige häälisemat kaitset välja ei saadud panna, kuna enamlastel kõige vähemalt mõnituhat meest oli, kes osalt Petseri-Võru ja osalt Elva sihis taganesid. Seda tuleb küll sellega seletada, et enamlastel puudus side ja et nad meie vägede üle vale teateid said, nagu liiguksid Tartu päale mitu tuhat soomlast jne. Alles teisel päeval hakkasid jalaväe osad soomusrongidele, kes oma initsiatiivil Tartut vabastama ruttasid, järele jõudma, mis läbi ka Tartu seisukord vähe paranes ja julgemaks sai.

Hädaoht aga ei olnud mitte sugugi veel möödud. Et Tartusse ainult kaks-kuni kolmsada soomusrongi meest ja Kuperjanovi partisanid sisse tungisid, siis ei olnud loomulikult mitte võimalik otsekohe enamlasti taga ajama hakata. Vaja oli osa mehi linnas korda pidama jätta, teine osa, soomusrongid, liikusid Elva poole, kuna aga Võru-Petseri teed peaaegu kui kaitseta jäid. Seda märkasid enamlased kohe ja hakkasid endid Reola mõisa all koondama. Nähtavasti oli neil kindel plaan vastupäätungimisele asuda ja Tartut uuesti vallata.

Ja kui 16. jaanuaril 1919. a meie väeosa, nimelt Tallinna kaitsepataljon, pärastine 8. polk, Reola mõisa piirkonnas päätungimisele asus, et enamlasti vähe Tartust kaugemale lüüa, siis muutus lahing päris ägedaks ning kestis hilja õhtuni. Tagajärg oli see, et enamlased Reola mõisa öösiks kindlasti oma alla võtsid, meie mehed oma ainuke suurtüki, küll ilma lukula, vaenlasele olid sunnitud jätma ning Ülenurme mõisa alla tagasi tulema.

Järgmisel päeval vara hommikul algas lahing uuesti. Nüüd oli ka teine jalaväe polk juba täiesti järele jõudnud ja asus ühes Tallinna kaitsepataljoniga Reola mõisast vaenlase väljalöömisele. Teise polgu teise pataljoni ülesanne oli pahemalt tiivalt Reola mõisa päale lüüa, mida vaenlane eelmisel õhtul oma alla oli võtnud, kuna Tallinna kaitsepataljon otse Reola mõisa päale pidi tungima. Üks osa 2. jalaväe polgu pataljoni tungis vaenlasele seljataha hiilides Vana-Kuuste mõisas asuva vaenlase suurtükiväe päale, kuna teine osa Reola mõisa päale liikus. Enamlastele nähtavasti tuli hoop täiesti ootamata, sest suurtükivägi taganes Vana-Kuuste mõisast suure kiirusega välja. Pärast seda oli ka Reola mõisa saatus otsustatud, enamlased taganesid üks osa Petseri, teine Võru poole.

Sama teid mööda algasid ka meie väeosad neile järele liikuma 2. jalaväe polk Petseri ja Tallinna kaitsepataljon Võru sihis. Tartu vabanes lõpulikkult enamlaste ikke alt.

J. ALBREHT.

Foto A. Lomp. Tartus.

Kapten Kusalp,

esimene Eesti komandant pärast enamlaste võitu langemist Tartus 14. jaan. 1919

Foto A. Lomp. Tartus.

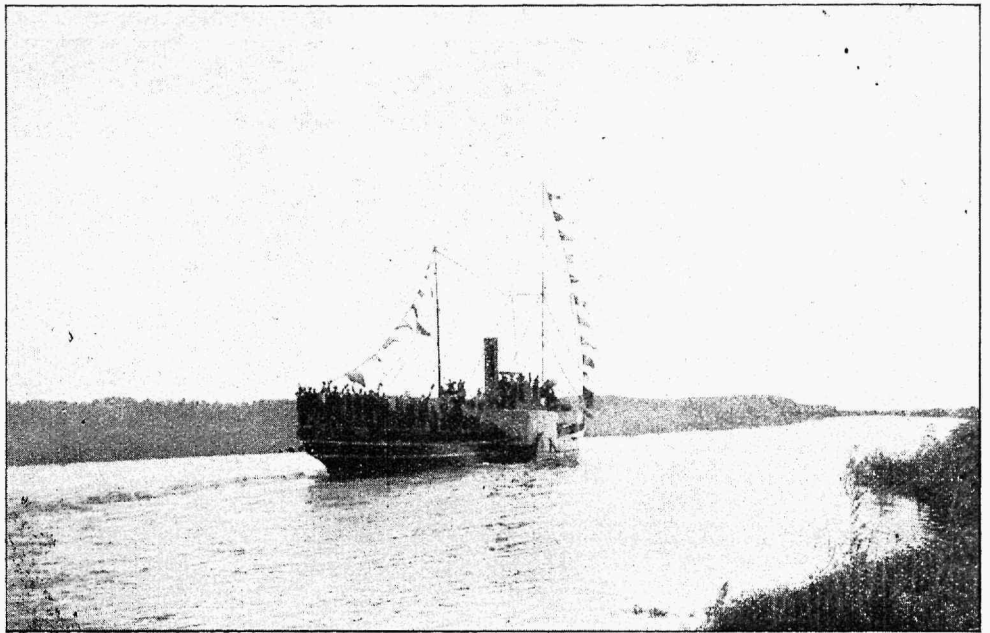
Kolonell K. Parts,

soomusrongide juht, kelle hulljulgele edasitungimisele 14. jaan. 1919. Tartu oma vabastamise võlgneb

TARTU KIRI

**KORTERIKRIIS. KOHVIK
«LINDA» JA VANA VERNER.
UUS EDUSTUS JA ÜLIÕPILAS-
KOND. TUNG «VANEMUISE»
TEATRISSE. DAAMIDE
PLÜÜSHMANTLID. USUTÜLL.**

Võrrelda Tartut väikese vabariigiga ei ole vahest sugugi nii suur liialdus, kui see esimesel silmapilgul paistab. Tal on oma sõjavägi, raudtee, laevastik, kohus, ülikool, kunstikool, muusikakool, teater, kohvik jne. — kõik, mis ühel korrapärasel ja elujõulisel riigil peab olema. Sisepoliitikat ja riigi välisasju juhib kohalik linna- s. t. riigivalitsus, kuna jooni ja sihte ajab kohalik riigi avalik häälekandja. Mitte ükskord ei ole ta oma riigi õiglaste ja põhjendatud nõudmiste kaitseks vägeva naabri — Tallinna —

J. Nurmbergi foto. Tartus.

E. Selleke foto. Tartus.

vastu välja astunud. Lühidalt, Tartu pole sugugi mõni provints, tal on omaette kõik, ta kehitab Tallinna suhtes õlgu ja nimetab Tallinnat tõusikuks.

Tartus kui riigis edenevad ka «seisused». Kas võtame või majaomanikud ja üürnikud. Klassivahed lähevad ikka teravamaks. Öhus ripub juba midagi nagu kodusõja taolist. Majaomanikud on kõik abinõud tarvitusele võtnud, et üürnikke, kes üüri suhtes nende nõudmisi ei täida, lageda taeva alla visata. Üüriseadusel ei ole enam tähendust. Nagu muinasjuttuna kõlab lugu, et keegi üürnik üürinormist kõrgemat tasu pakkunud ja majaomanik ta sellepärast kohtusse kaebanud. Räägitakse ka teist anekdooti, et keegi nelja lapse isa juba kauemat aega enesele ja lastele päävarju otsinud, igalt poolt aga laste pärast minema saadetud. Ei ükski majaperemees pole tema vastu halastust tunnud. Siis tulnud mehel hää mõte: järgmise korteri leidmise juures ei lausu ta oma lastest sõnagi. Mõeldud, tehtud; kaubad koos Kolimise juures ei lase aga majaperemees uut üürnikku sisse, sest tal olid lapsed ühes ja neid ei olnud lepinus ette nähtud. Väsinuna otsustanud siis see

Üleval:
Emajõgi.

*

Keskel:
Uus Tartu sadama raudtee.

*

All:
«Tartu — suurlinn».
Uued omnibussid
kivisilla juures.

E. Selleke foto. Tartus.

Fot. Auksmann, Tartus.

Proua Anna Tamm,

üks «Vanemuise» näite seltskonna tegevamatel liigetel, krahviinna Kokossova osas operetis «Krahv Luksenburgis».

Fot. Auksmann, Tartus.

A. Vismann,

noor andekas näitejõud, kunstnik Bris-sard'i osas «Krahv Luksenburgis».

Fot. Auksmann, Tartus.

F. Pettai,

«Vanemuise» operetijuht (V. Eur. Elu N 1.) vürst Basil Basilovitshi osas «Krahv Luksenburgis».

„VANEMUISE“ OPERETI JÕUD.

Fot. Auksmann, Tartus.

R. Jõks

«Krahv Luksenburgis»
nimiosas.

perekonna isa lastest lahti saada, sest kui kaua sa ikka ilma ulalusetä lageda taeva all elad. Läänud siis tapamaja järele pärima, kas tapmiseks vastu võetakse. Küsitud, mida? Vastus, lapsi, sest lastega ei saa korterit. Teda peetud hulluks. Aga hulluks on läinud ka korteriolud, nii et rahukohtunikud kaebeasjade koorma all ägavad ja ametist põgeneda püüavad. Korteri ehituslaenu andmine ei ole seni korterikriisi lahendamiseks põrmugi kaasa aidanud.

Ainuke troost neile «päävarjuta» kodanikkudele, ja muidugi jõukamatele, on kohvikud. «Lindaga» eesotsas. Sääil saadavad ka teised kodanikud omad kohvitunnid paksus noagalõigatavas piibusuitsus mööda. Näed ärimeest, riigimeest, artisti, kunstnikku, kirjanikku. Daamid — kõige lihavamast paksemast vanaprouast kuni kõige õrnema ja süütuma plikani, kes siin omad esimesed «sammud» teeb.

Aga «Lindat» ähvardavat juba hädaoht. Kaebatakse, et see kaup, mis sääil sisse söödetakse ja joo-detakse, hapuvõitu olevat ning südame mõnel õrnemal daamil pööratama panevat. Sellepärast tõusevad jälle horitsondile kenad ja mälestusrikkad pildid mitte just kaugest minevikust, kus istuti «Verneril pääl». Ja osa «Lindas» käijatest olevatki juba «Verneril» üle kolimas. Mine tea, kuipalju sääil tõtt on, võib olla, lihtsalt, — ei meeldi eestlasele Eesti kaup.

Kõige agaramad ülekolimises püüdvat olla tudengid, värvi kandjad ja «üldmütsnikud». Nende elu üliloolis ja omavahelistes asjades on isegi hapu küllalt, ja sellepärast oleks veel

Fot. Auksmann, Tartus.

Proua H. Libene

Juliette Vermonti osas
«Krahv Luksenburgis».

Enne kui raamatuid ostate, tellige „Sõnavaralt“ — Tartus hinnata väljasaadetakse paremate raamatute nimikiri: „Sõnavara juht“, kus kõik uudised alati sees.

üleliigne nõuda kurgust selle allakugistamist, mis elu veel mõrdamaks teeb. Kes seda igatseb, leiab ju kosutust konvendi õllekeldris. Hiljutised edustuse valimised panid lühikeseks ajaks meeled kihama ja vere kiiremini soontes liikuma. Loodetakse, et uus peremees enam kvoorumi haigust ei saa põdema ja kindla käega valitsema hakkab. Aga mõned pessimistid kahtlevad väga selle juures. Lähem tulevik teeb muidugi otsuse, kummale poole õigus jääb. Paistab, nagu kalduks see pessimistide kasuks, sest meie üliõpilane tuubib ja tuubib, kui ta mitte õllekeldris ei istu ja burshilaule ei laula, «Lindas» malet ei mängi ehk Toomemäel daamtudengiga tulevases perekonnaelust unistuspilte ei maali. Muu ei lähe talle palju midagi korda, ka edustus oma püüete ja sihtidega. Kuidas on asjaolud sellepoolet endiste aastatega võrreldes muutunud, kus «akadeemia kodanikke» tunti kui kõige suuremaid vaimu ja tõe rüütli!

Iseäralist tõusu ja elavust võib Tartus tähele panna ainult «Vanemuise» ümber. Rahvas käib jälle teatris. «Postimees» teatab pea iga etenduse järele, et saal viimase kohani välja müüdnud. Hans Mülleri «Leegi» etenduste arv oli ennekuulmatu ühe draama kohta «Vanemuises», viimaseid aastaid silmas pidades. On hakatud jälle ettekandma ka operette. Seni on nad rohkem poolehoidu ja suurt hääkskiitmist leidnud. Pääosas on neis esinenud pr. E. Pöder-Roht, kes oma osava ja kunstiküpse mängu ning meeldiva koolitatud häälega täielise teatripublikumi ning arvustuse poolehoiu on võitnud.

Pr. Pöder-Roht lähemat ligemal ajal ära väljamaale tagasi oma õpimist lõpetama. Igatahes viib ta Tartu publikumi

südamed kaasa, kuid ka lootused teda jälle pea tema täies võimises «Vanemuise» näitelaval näha.

«Vanemuise» teatri kohta on veel kuulda, et ka mitmed vanemad jõud näiteseltskonda tagasi kavatsevat tulla. Sellega on loota, et ta kunstiliselt kõrgemale suudab tõusta, kui ta oii sõja-aastatel.

Teatri kõrval õitsevad ka kinod — alati puupüsti täis. Varsti avatakse kolmele praegusele kaks uut kesklinnas veel juure. See tõstaks võistlust ja sunniks ka eeskava eest suuremat hoolt kandma. Praegu on eeskavad arutihti küll väga magedad. Kui kohalik «valitsus» ka tsirkusele luba oleks annud Tartusse asuda, siis oleks ka sellel rikkalik lõikus olnud. Kinode ja tsirkuse jaoks peab ühel moodsal kodanikul ikka vabariigi kassatähti jatkuma. Muidugi ka daamide plüüshmantlite jaoks, mis nüüd Tartus väga moes ja millest daamid ja ka teised naiskodanikud, kel neid ei ole, öösel und näevad.

Nii saadetakse päevi surma poole meie väikeses «vabariigis» Emajõe kaldal. Oleks peaaegu unustanud, et temas ka usutüli kuidagi ei tohi puududa. Kuid selle kõrged leegid ning kõmuline kuulsus hakkab jahtuma ehk ongi juba tuha alla pugunud, seni kui aeg jälle jõuab, millal võib sõjaprasunad kantslist puhkuma panna. Tartu Lutherused ei ole veel ammugi surnud. Kurjad keeled tõendavad aga veel, et mitte mustamantli mehed ei purele, vaid et kaks suuremat üliõpilasorganisatsiooni kohtade pärast kirikus vägipulka vedavat. Mine nüüd tea, kellel õigus. Vahest selgub järgmiseks korra.

QUAMDIU.

Väljamaa naljad

Usuõpetuse tunnil. Kooliõpetaja: «Ütle, Moritz, kuidas käis Israeli rahva käsi pärast Babiloni vangipõlve?»

Moritz: «Täna, päris kenasti.»

«Scautek».

*

«Pärl». Esimene klubivõõras: «See Smith-Petersoni uus trüdruk näib ju üks väga meeldiv olevus olevat.»

Teine klubivõõras: «Kuidas nii?»

Esimene klubivõõras: «Täna hommiku nägin teda proua Smith-Petersoni lapsega välja minevat, pärast lõunat proua Smith-Petersoni koeraga ja õhtul proua Smith-Petersoni mehega.»

«The Passing Show».

*

Unetu patsient. Tohter: «Kas olete mu korraldust, kuni magamajäämiseni numbrid lugeda, täitnud?»

Haige: «Jah, ma lugesin kuni 26372-ni.»

Tohter: «Ja siis jäite magama?»

Haige: «Ei, sest siis oli juba aeg jälle üles tõusta.»

«The Passing Show».

Päästku end, kes päästa võib. Uus näitemäng kukkus läbi. Juba esimese vaatuse järele läks hulga rahvast teatrist ära. Kui siis teise vaatuse järele päris rüselamine tõusis, et rutem saalist välja saada, hüppas esimestes ridades üks naljahammas toolile ja hüüdis: «Naised ja lapsed kõige esiti!»

«London Opinion»

*

Abielumees: «Oled sa Noorale öelnud, et ta mu ülikonna plekkidest puhtaks teeks?»

Naine: «Ei, ma teen seda ise. Vaene tütarlaps! Sestsaadik, kui shoffer ta maha jättis, ei suuda ta enam bensiini lõhna välja kannatada.»

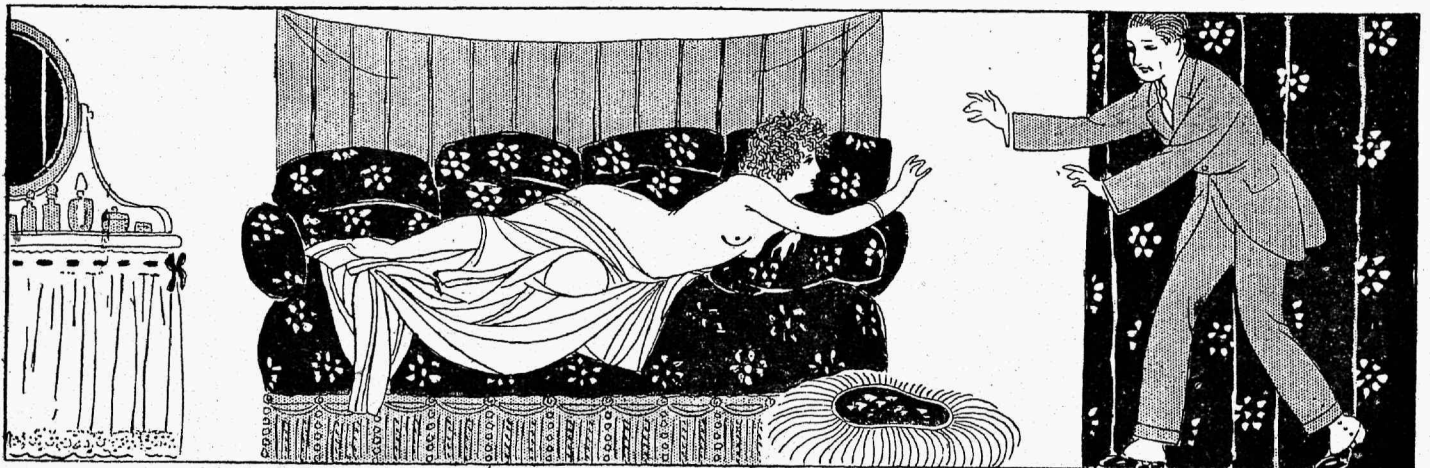
«Kaspar», Stockholm.

*

Habemeaja: «Midagi juukste pääle, mu herra?»

Võõras (tööga mitte rahul olles): «Jah, minu müts, nii ruttu kui võimalik!»

«London Opinion».

Meie aja naised.

Võitlus omade «õiguste» eest nii —

Naiste püksid on ühelteistkümnendamaal aastasajal üles leitud, aga enne kahtkümnendat aastasada polnud neid võimalik näha.

«Lise», New-York.

Tubli advokaat. Üks kauplejanna on kohtusse kutsutud, sest et ta ühele oma kaubatarvitajannale «vana kaamel» järele on hüüdnud.

Kohtus põhjendab kaebealuse kaitseja õigeksmõistmist järgmiselt: «Mõtelge, palun, järele, minu herrad, et käesoleval juhusel mitte ühe hariliku kaameliga, vaid ühe ärrituses kogemata suust välja libisenud kaameliga tegemist on.»

«Jugend».

«Miks sa nüüd balkonile lähed, kui ma laulan? Ei meeldi sulle mu laulmine?»

«Ei, seda mitte. Ma tahan, et naabrid mind näeks, et ma oma naist praegu ei peksa.»

«The Passing Show».

Hans on vette kukunud ja tuleb külmast värisedes koju. Ema paneb ta voodi, katab kõvasti kinni ja annab kuuma teed, kuna isa ähvardab:

«Oota sa poiss, kui sa mul soojaks lähed!»

Väike Pritsukene seisab nurgas ja vaatab asja päält. Poole tunni pärast hüüab ta:

«Isa, nüüd on ta soe.»

«Berliner Ill. Zeitung».

«Ma tundsin kord üht näitlejat, see oli omas hääles nii suur meister, et isegi söögikaardi ettelugemisel kuulajad nutma pani.»

«Noh, siis ta pidi vist küll ainult hindu lugema.»

«Berliner Ill. Zeitung».

«Ma tundsin kord üht maalrit, see maalis voki nii loomulikult seinale, et teenijatüdruk päevad otsa asjata katseid tegi vokki kätte saada.»

«Et niisuguseid maalrid olemas, usun ma juba, aga niisuguseid teenijaid??? —»

«Berliner Ill. Zeitung».

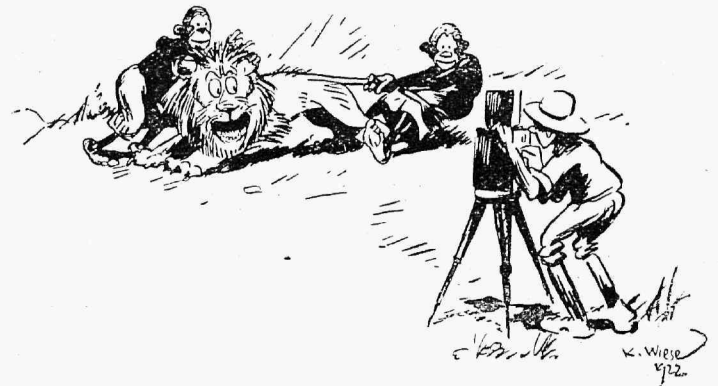
Talumees sõidab heinakoormaga kitsast teed. Kui ta märkab, et talle teine mees hobusega järele jõudnud, juhib ta koorma kõrvale ja laseb tagasõitja mööda. Pea selle järele tuleb üks rattamees ja hüüab talumehele, et see ka teda mööda laseks.

«Oh», vastab talumees rahulikult, «sellega on aega.»

«Kuidas nii? Nüüdsama saite sellega toime, et kohe koorma kõrvale juhtsite ja teed andsite?»

«Jah, see oli üks hobune. Teie ometi heinu ei söö?»

«Berliner Ill. Zeitung».

Elukardetav ülesvõtte.

K. Wiese naljapilt.

Lihuniku juures. «On see vasikasüda ka küllalt pehme?»

Lihunik: «Ma ütlen Teile, justkui naisesüdamekene!»

«Soo. Noh, siis andke parem mulle poolnaela vorsti.»

«Berliner Ill. Zeitung».

Mees jalutajale: «Pardon, kas olete kusagil ligidal mõnd politseinikku näinud?»

Jalutaja: «Ei, kahjuks mitte.»

Mees: «Siis andke ruttu raha ja uur siial!»

«Berliner Ill. Zeitung».

Parandamatu optimist. «Noh, Teie vana optimist, niisuguse majanduslise viletsuse ajal lõpeb vist küll ka ükskord Teie nali otsa?» — «Ma ei saa aru, millest Teie räägite. Täna päev on ikka parem kui homme. Järjekult elame ju kogu aeg paremaid päevi.»

«Fliegende B'ätter».

P o e g: «Papa, kas ma võin millegi eest, mida ma mitte teinud ei ole, peksa saada?»

I s a: «Mõistagi mitte, mu laps.»

P o e g: «Siis on hää. Ma pole nimelt oma koduülesannet ära teinud.»

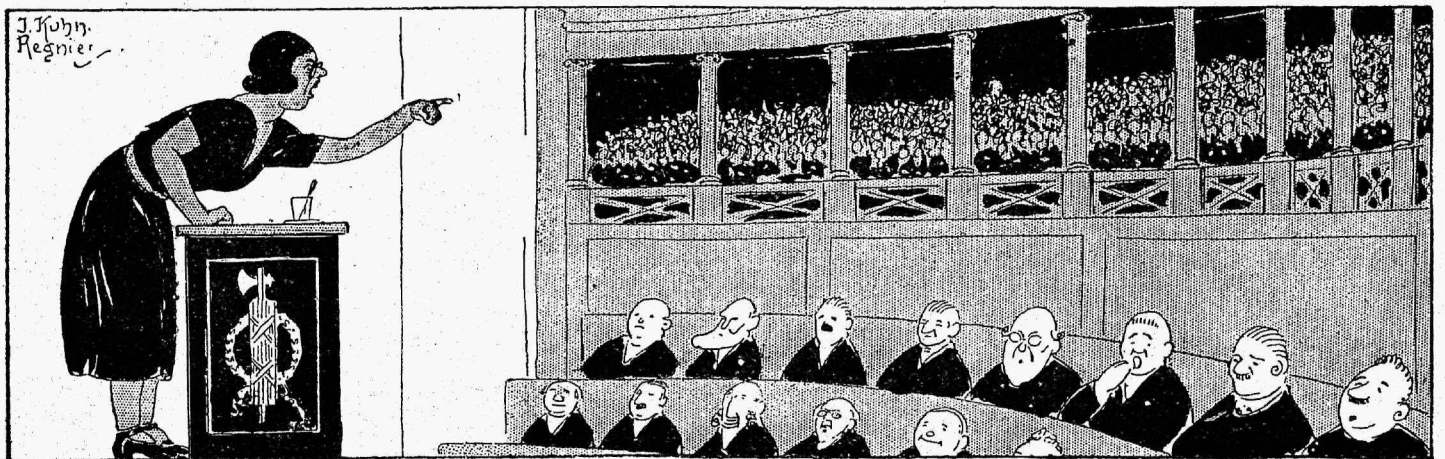
«Le Journal Amusant».

S h a n d a r m (mõrtsukatöö kohal vahiks olles): «Ma ütlen Teile, siia ei saa Teie juure!»

A j a l e h e k i r j a s a a t j a: «Ma olen ajakirjanik, ma pean mõrtsukatöö üle kirjutama.»

S h a n d a r m: Hilja olete siis tulnud. Mõrtsukatöö on juba tehtud.»

«London Opinion».

— ja tetsitt.

«Le Rire» Paris.

SALADUSLIK ISELOOM

Anton Tshehovi naljajutt.

Esimese klassi kupee.

Punase sametiga kaetud diivanil pool-pikutab kena daamikene. Kallis paksudest pitsidest lehyik pragiseb ta kramplikult kokkupigistatud pihus, pince-nez kukub ikka ja ikka jälle ta kenalt nimakeselt, bross rinnal kord tõuseb, kord vajub, kui lootsik laintes. Ta on ärritatud... Tema vastu diivanil istub

Tamara Duvain,
uus tüü Euroopa kinoaegas.

iseäraliste käskude täitja ametnik kubeneri juures, noor algaja kirjanik, kes kubermangu teatajas väikesi jutukesi ilmub ehk nagu ta ise ütleb — „novelle“ suurilma elust. Ta vaatleb daami nägu, vaatleb üksisilmi, asjatundja ilmega. Ta uurib, õpib, püüab leida seda ekstsentrilist, saladuslikku natuuri, mõistab teda, saab ta kätte... Tema hing, kogu ta psühholoogia on tal kui peopääl.

— O, ma tungin teitesse! — räägib iseäraliste käskude täitja ametnik, daami kätt käevõru ligidalt suudeldes. — Teie peen, tunderikas hing otsib väljapääsu labürindist... Jah! Võitlus on hirmus, äraarvamatu, kuid... ärge heitke meelt! Teie saate võitja olema! Jah!

— Kirjeldage mind, Voldemar! — räägib daamikene kurvalt naeratades. — Mu elu on nii suur, nii mitmekesine, nii kirju... Kuid pääsi—ma olen õnnetu! Ma olen kannataja, nii nagu neid ainult Dostojevski kujutada oskas... Näidake maailmale minu hinge, Voldemar, näidake seda vaest hinge! Teie olete psühholoog. Ei ole tundigi, kui meie istume kupees ja räägime, kuid teie olete juba minusse tunginud — täielikult, täielikult.

— Rääkige! Vannutan teid, rääkige!

— Kuulge! Ma sündisin vaeses ametniku perekonnas. Mu isa oli kena mees, tark... kuid... aja vaim ja ümbrus, kust ta pärit... vous comprenez, ma ei süüdistata oma vaest isa. Ta jõi, mängis kaarte... võttis altkäemaksu... Ema aga... Jah, miks rääkida! Puudus, võitlus leivapalukese

est, oma väärtusetuse tundimus... Ah, ärge sundige mind mäletama! Pidin ise omale teed raiuma... Rikutud instituudi kasvatus, rumalate romaanide lugemine, nooruseksimised, esimene arg armastus... Ja võitlus ümbrusega! Hirmus! Ja kahtlused! Ja tärkava usukaotuse piinad elusse, enesesse!... Ah! Teie olete kirjanik ja tunnete meid, naisi, Teie mõistate... Õnnetuseks on mind loodus laia iseloomuga varustanud... Ma ootasin õnne, ja millist! Ma janunesin inimene olla! Jah! Inimene olla—selles nägin ma oma õnne!

— Imeline! — häälitseb kirjanik, kätt käevõru juurest suudeldes. — Ei teid ei suudle, muinasjutuline, vaid inimlikke kannatusi! Mäletate Raskolnikovi? Nii suudles tema.

— O, Voldemar! Ma tarvitsesin kuulsust... elu... hiilgust, kui iga — miks salata? — suur iseloom. Ma ihkasin midagi ebaharilikku... mitternaiselikku! Ja vaat! Ja vaat... juhtus mu teele rikas vanamees-kindral... Mõistke mind, Voldemar! See oli ju eneseohverdamine, enesest lahtitulemine, mõistke mind! Ma ei võinud teisiti teha. Ma rikastasid oma perekonna, hakkasin reisima, hääd tegema... Ja kuidas ma kannatasin, kui vastikud, alatülilad olid mulle selle kindrali kallistused, kuigi tööle au andes peab tunnustama, et ta omal ajal vahvalt sõdinud oli. Olid minutid... hirmsad minutid! Kuid mind võimastas mõte, et vanamees täna-homme ära sureb, et ma elama hakkam, nagu tahtsin, andun armastatud inimesele, saan õnnelikuks... Ja mul on üksugune inimene, Voldemar! Jumal näeb, mul on!

Daamikene lehvitab ägedalt. Ta nägu omandab nutu ilme.

— Ja siis lõpuks suri vanamees... Ta jättis mulle iht ja teist, ma olen vaba kui lind. Kas nüüd ei võiks õnnelikult elada... Kas pole tõsi, Voldemar? Õnn koputab mu aknale. On vaja ainult teda sisse lasta, kuid... ei! Voldemar, kuulake, vannutan teid! Nüüd anduda armsale inimesele, saada ta sõbranaks, abiliseks, ta ideede edasikandjaks, olla õnnelik... puhata... Kuid kuidas on kõik vastik, rumal ja läila selles ilmas! Kuidas on kõik alatu, Voldemar! Ma olen õnnetu, õnnetu, õnnetu! Mu teel on jälle takistus! Jälle tunnen ma, et mu õnn on kaugel, kaugel! Ah, kuupalju piine, kui teie teaks! Kuupalju piine!

— Kuid mis? Kuid mis tuli teie teele? Vannutan teid, rääkige! Mis?

Lia Putti,

peetakse üheks ilusamaks kino-dallejannaks kõrg ilmas. Esines hiljuti G. Hauptmanni draamas «Phantom».

— Teine rikas vanamees...

Murdunud lehyik katab kena näokese. Kirjanik toetab oma sügavmõtelise pää rusika najale, ohkab ja vajub asjatundja-psühholoogina sügavatesse mõtetesse. Vedur vilistab ja sisistab, loojaminevast päikesest punastuvad akna kardinad...

Mitmesugust piltides.

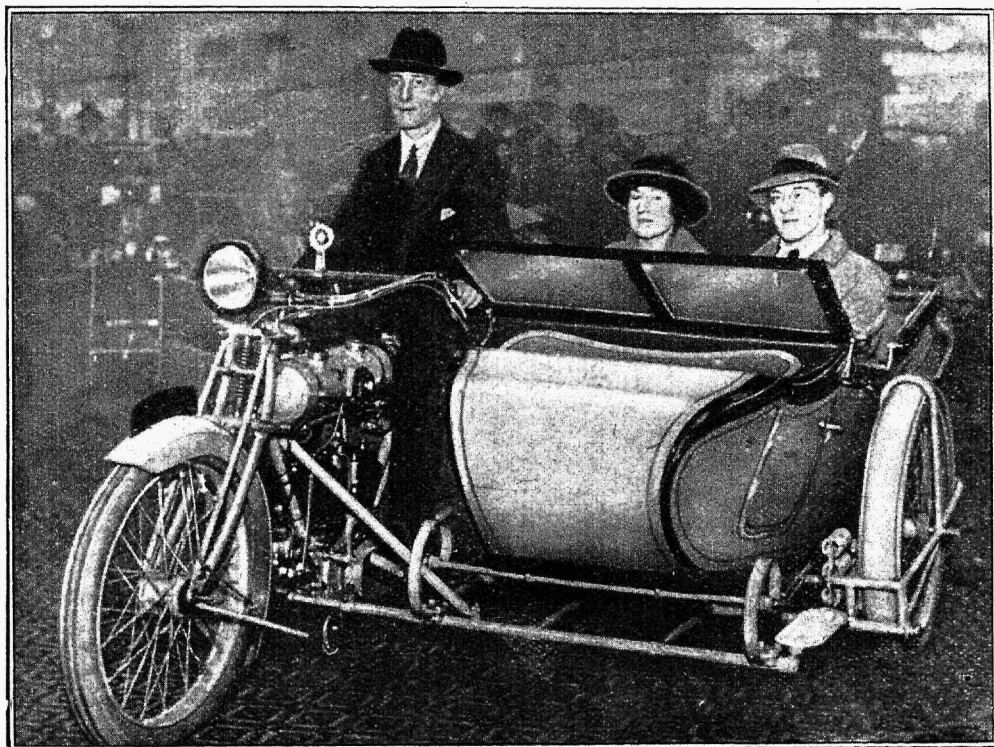

Pahemal:
Bonar Law, Inglise
pääminister.

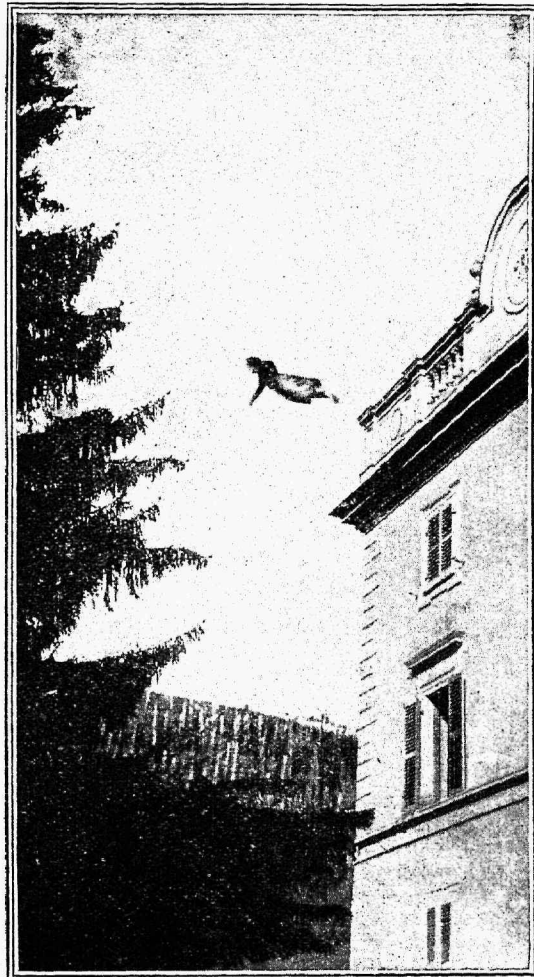

Paremäl:
Mussolini, Itaalia
pääminister ja
fascistide juht.

Kes praegu Euroopa poliitikat juhivad.

Uudis Ameerika sõidutehnikas.

«Õhukuninga» Luciano Albertini
«surmahüpe» kino ülesvõtte jaoks.

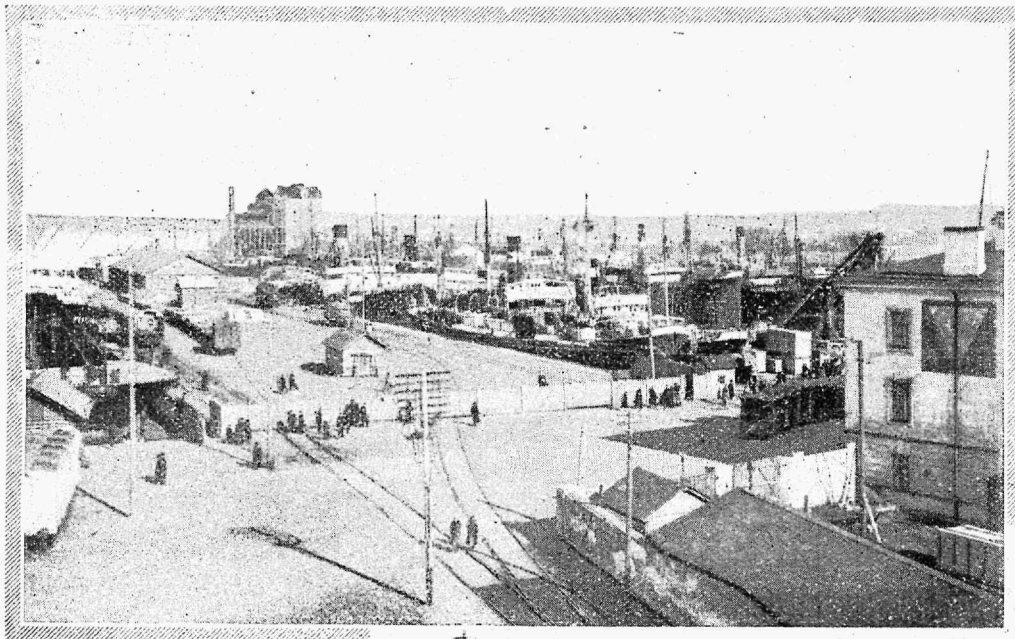

Pahemal:
«Ülesvõtte Põhjanabalt» filmist
«Lumes ja jääs» — taltsutatud karud
lumehumiku otsas.

*

Paremäl:
Ahvenas, kes nelisada kuuskümmend
naela kaalub.
On tõesti hiljuti merest välja
lõmmatud
Laguna Madre lähes
Port Babeli juures.

*Eesti äriline elusoon
Tallinna sadam
töötamas.*

*Üleval:
Sadama ülevaade
maapoolt.*

*All:
Laevade kesket.*

*Väljamaa ajakirjanduses
ilmuvad tihti sihilikud
teated Tallinna sadama
tööpuudusest ja tüljusest.
Prungib aga pilku kas
või nendelegi ülesvõtetele
heita, et aru saada,
missuguse informat-
siooniga siin legemist.*

Foto Parikis. Tallinn.

*Ühe Euroopa suurriigi varemotel.
Austria päälinna elanikud metsas
puid korjamas.*

*All:
Nälgivate perekondade laste
toitmine*

*Kontrastiks «eluyõuetu» ja „kunstlikult
tekkimud“ väikeriigi pildile ülevaol.
(V. järgmine leheküljel).*

Leivasabad Viinis.

TARTUS
KÜÜNI TÄNAV 1
TELEFON 5

KAUBAMAJA
„EKSPRESS“

TARTUS
KÜÜNI TÄNAV 1
TELEFON 5

Soovitab:

SUHKRUT · JAHU · RIISI · MANNAT · KOMPVEKKE · TEED · BISKVIITI
KOHVI · KAKAOD JA KÕIKSUGU MUUD KOLONIAALKAUPA.
SAMUTI: PABEROSSE · HÜLSID KÕIGIST VABRIKUTEST.

KAUP HÄÄ   HINNAD ODAVAD   VÄLJAVALIK SUUR

Carl Unger

Köitmiskoda ja kirjutusmaterjaali kauplus

Tartus, Jaani tän. 8 * Telefon 5-57

Soovib omast ladust suures väljavalikus kõiksugu kirjutus- ja joonistusmaterjaale, shapirograafe, mimeograafe, hektograafe ja nende juure kuuluvaid tarbeasju.

T. Nõmmits'e
juuksetööstuse atteljee

meester. ja naisterahvastele

Tartus, Maarjamõisa tän. nr. 9

Telef. 495

Aimuke kõige suurem lööstus sellel alal terves Eestis.

Äri on mitme kuld ja hõbe aurahaga kroonitud

Kõige aust. T. Nõmmits.

Rätsepa äri

ED. UUSEN

Tartus, Promenadi tän. No. 4

Valmistab tellimise pääle igasuguseid rätsepa töösid, oma kui ka tellija riietest, korralikult, kiirelt, mõdukate hindadega.

„Naiste Töö ja Elu“ ja „Käsitöölehe“

tellimise hind 1923. a.:

Aastas 250 marka, pooles aastas 130 marka,
veerand aastas 75 marka. Üksiknummer 25 m.

TARTU, Suurturg 2, „Käsitööleht.“

Käesolevaks hooajaks

soovitame rikkalikus valikus: soojapesu, naister. villa-
seid jakke, spordi ja laste kostüüme, kindaid,
sukki, sokke, võimlemise trikoosid, kaelasidemeid, koo-
kusnööpe, besatse, meester. ja naister. pesu.

Turni-, reisi-, öö- ja naister. kingi, laste saa-
paid, meester., naister. ja laste kalosse, botikuid, käsi-
tööniiti D. N. C. jne jne.

Igasugune riiete voltimine. Hinnad võistlemata odavad.

Venn. Lepp

Tartus, Kaubahoov nr. 2, telefon 481.

Vastutav toimetaja ja väljaandja: *Verantwortlicher Redakteur und Verleger:*

Richard Roht, Berlin Steglitz, Lenbachstrasse 6a.

«Euroopa Elu» asemik ja talitus: Tartus, Suurturg nr. 10, telef. 1-58, kirjade aadress: Tartu, postk. 140.

LADUD, kus üksiknumbrid alati saada, tellimisi üksikult ja hulgaviisi ja kuulutusi vastu võetakse: Tallinnas: Kirjast. Ühisus «Kool», Suure-Karja tän. 23. / Pärnus: Opetajate osaiühing «Liit», Riiutli tän. 40. Valgus: «Postimees». / Võrus: J. Semmi raamatukauplus. / Viljandis: «Valgus», Lossi tän. 14. / Narvas: N. Koiksoni raamatukauplus. / Haapsalus: O.-Ü. «Lüüne» kauplus. / Paides: K.Ü. «Jva» kauplus.

Päüle selle võtavad tellimisi vastu kõik postkontroid.

«Euroopa Elu» maksab tellides aastas 300 Emk., pooles aastas 160 Emk.

Kuulutused maksavad: $\frac{1}{4}$ lhk. 6000 Emk., $\frac{1}{2}$ lhk. 3200 Emk., $\frac{1}{4}$ lhk. 1700 Emk., $\frac{1}{8}$ lhk. 900 Emk., $\frac{1}{16}$ lhk. 500 Emk. Kaanti ja teksti ees 100%, tekstis 200% kallimad.

«Euroopa Elu» on saada kõigis lehemüügi kohtades ja paremates raamatukauplustes.

Nõudke «Euroopa Elu» ka maal, alevikutes, kirikute juures, raudteejaamades! Kui ei ole, tellige!

«Euroopa Elu» ilmub korralikult iga kuu, tuues hulga jutte, teateid ja pilte paremal väljamaa paberil.

«Euroopa Elu» jääb alaliseks sidemeks kodu- ja väljamaa vahele.

«Euroopa Elu» on ainus sellesarnane Eesti ajakiri.

KOLONIAAL- JA EHTUSMATERJAALI

äri **O/Ü „KAUBANDUS“**

Tartus
Pangamajas,
Suurturg 20

*

Tel. 150

Ladu:
Riia tänavas
119

*

Tel. 385

En gros

Soovitab: Koloniaal- ja delikatess kaupsid

En detail

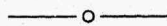
Hinnad mõõdukad.

Jällemüjatele % %

Vanem ja loetavam Eesti päevaleht

POSTIMEES

asutatud 1857. aastal.

Väärtulisem ja tõsisem ajaleht Eestis, mida tõendab tema suur kindel lugejate ringkond.

Sõnumite värskuse ja kaastöölise arvu poolest seisab
«*Poostimees*» Eesti ajakirjanduse eesotsas.

«*Postimees*» on saadaval juba ilmumise päeval igal pool.

Rutake «Poostimehe» tellimisega!

Pääkontor Tartus, Rüütli t. 9 / Kõnetraat 80 ja 2-86.

Esitused üle riigi igas rahvarikkamas kohas.

AKTSIA SELTS

endine
Faure„**TEGUR**“endine
Faure

Holmi tänav nr. 4 TARTUS Holmi tänav nr. 4
 Vabriku kõnetraat nr. 17 Direktori kõnetraat nr. 220

Vabrik töötab

järgmiste osakondadega: valamise, sepa, katel-
sepa, treimise, luksepa, tisleri ja maalri

Ehitab ja seab üles:

tõrvaajamise-, kartulitärklise-, telliskivi- ja saevab-
rikute ning jahuveskite sisseseadeid

Vabrik valmistab

suuremal hulgal viljapuhastajaid ja sorteerijaid,
atru, äkkesid, hekslimasinaid jne.

Parandab

kõiksugu põllutöomasinaid ja -riistu, eelpool
nimetatud vabrikute sisseseadeid, laevu jne...

VABRIK ON SAANUD MITMETEL NÄITUSTEL ESIMESED AUHINNAD

Põhja Pank A/S

Suur Karja t. 20 TALLINNAS Suur Karja t. 20
 Telegrammide adress: Põhipank **Omas majas** Telegrammide adress: Põhipank

OSAKONNAD:**Tartus:** Suurturg 11**Viljandis:** Tartu t. 9**Võrus:** Jüri t. 16a**Abjas:** Paluojaal

Pank võtab raha hoiule, annab laenusid, ostab ja müüb väljamaa
raha ja toimetab kõiksugu panga operatsioone kodu- ja väljamaal.

Põhja Panga Juhatus.